

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาชุดการสอนจริยธรรม เรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรักผิชอบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางไปสู่การวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ความหมาย ลักษณะ และทฤษฎีทางจริยธรรม
2. จริยธรรมในหลักสูตรประถมศึกษา
3. การจัดกิจกรรมและการสอน และการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมจริยธรรม

ในโรงเรียน

4. การวัดและประเมินผลจริยธรรม
5. ชุดการสอน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและชุดการสอน

ความหมาย ลักษณะ และทฤษฎีทางจริยธรรม

จริยธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสันติสุข ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมนั้นมีลักษณะที่เป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กล่าวคือ มีการปฏิบัติต่อกันทั้งทางสร้างสรรค์และการทำลาย การปลูกฝังจริยธรรมจึงเป็นการสร้างคนให้เป็นคน มีจิตใจประเสริฐสมบูรณ์ ขยายขอบเขตคุณงามความดี โอบเอื้อไปถึงการช่วยเหลือผู้อื่นให้พบกับสิ่งที่ดีงาม มีความสุขโดยทั่วกันด้วยความรักและเมตตาธรรม จริยธรรมจึงเป็นเครื่องคุ้มครองโลกเป็นฝ่ายธรรมะที่จะชนะอธรรม ถ้าปราศจากจริยธรรมเสียแล้ว ก็จะไม่มีความดีที่จะควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ไม่ต่างอะไรไปจากสัตว์

ความหมายของจริยธรรม

มีนักวิชาการหลายท่านด้วยกันที่นิยาม ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ดังต่อไปนี้
บราวน์ (Brown, 1968, p. 412) ให้นิยามจริยธรรม หมายถึง ระบบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่บุคคลใช้ในการแยกแยะการกระทำที่ถูกต้องออกจากการกระทำที่ผิด

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1975, p. 673) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานของความประพฤติปฏิบัติในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนเป็นจริยธรรมของตน โดยอาศัยเกณฑ์จากสังคมเป็นเครื่องตัดสินว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด และสิ่งที่ทุกคนเลือกกระทำในการตัดสินความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

สาโรช บัวศรี (2526, หน้า 12) ให้ความหมายของ จริยธรรม หมายถึง การศึกษา ที่เสริมสร้างให้สังคมมีแนวความประพฤติปฏิบัติจนเป็นการรู้สภาวะธรรมทั้งหลายอย่างแท้จริง ตามมาตรฐานความประพฤติที่ดีงาม สร้างคุณลักษณะทางจิตใจ และสภาพแวดล้อมซึ่งทำให้นักคน มุ่งทำดีละวางความไม่ดี วางแนวทางประพฤติตนเพื่ออยู่ได้อย่างสงบในสังคม มีหลักแห่งการ ดำรงชีวิตอันประเสริฐ

พัชนี กล่างือ (2537, หน้า 40) สรุปความหมายของจริยธรรมว่า ธรรมที่ควรประพฤติ ได้แก่ พฤติกรรมหรือการกระทำทางกาย วาจา ใจ อันดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติตรงข้ามกับ ที่ควรงดเว้น

มาลินี จูฑะรพ (2539, หน้า 4) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติและการ แสดงออกที่ดีงาม ที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ และช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

กฤษณา ผ่องสุวรรณ (2540, หน้า 6) อธิบายว่าจริยธรรม หมายถึง ลักษณะพฤติกรรม ที่ ถูกต้องเหมาะสมของบุคคลที่สังคมต้องการและสนับสนุน ซึ่งมีผลจากการเรียนรู้ การปรับตัว ให้ สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม และผู้ประพฤติเกิดความพึงพอใจ อีกทั้งก่อ ประโยชน์ให้เกิดต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

พระเมธีธรรมาภรณ์ (พระประยูร ธัมมจิตโต) (2542, หน้า 88) ได้อธิบายคำว่า จริยธรรม ว่า แบ่งออกได้เป็น จริย + ธรรม คำว่า จริยะ หมายถึง ความประพฤติหรือกิริยาที่ควร ประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น “จริยธรรม” จึงได้ความหมายตามตัวอักษรว่า “หลักแห่งความประพฤติ” หรือ “แนวทางของการประพฤติ”

โดยรวมของความหมายจริยธรรมแล้วสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง การพิจารณา ตัดสินใจประพฤติปฏิบัติตนโดยอาศัยหลักของค่านิยมและหลักแห่งศีลธรรม

ลักษณะของจริยธรรม

การมองจริยธรรมแต่ละคนอาจแตกต่างกันตามแนวคิด แต่จริยธรรมที่แท้จริงก็เป็น จริยธรรมที่มีอยู่ และการมองเห็นอาจเป็นรูปการนิยาม การแสดงความรู้สึกและการประพฤติปฏิบัติ บราวน์ (Brown, 1968) แบ่งจริยธรรมออกเป็น 3 ด้านคือ

1. ด้านความรู้ (Knowledge)
2. ด้านความรู้สึก (Feeling)
3. ด้านการประพฤติปฏิบัติ (Conduct)

ซึ่งพิจารณาแล้วสอดคล้องกับ ฮอฟแมน (Hoffman, 1970, pp. 216-360 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 165) ที่แบ่งจริยธรรมออกเป็น 3 ด้าน เหมือนกันคือ

1. ความคิดทางศีลธรรมหรือจริยธรรม (Moral Thought)
2. ความรู้สึกทางศีลธรรมหรือจริยธรรม (Moral Feeling)
3. การแสดงพฤติกรรมทางศีลธรรม (Moral Behavior)

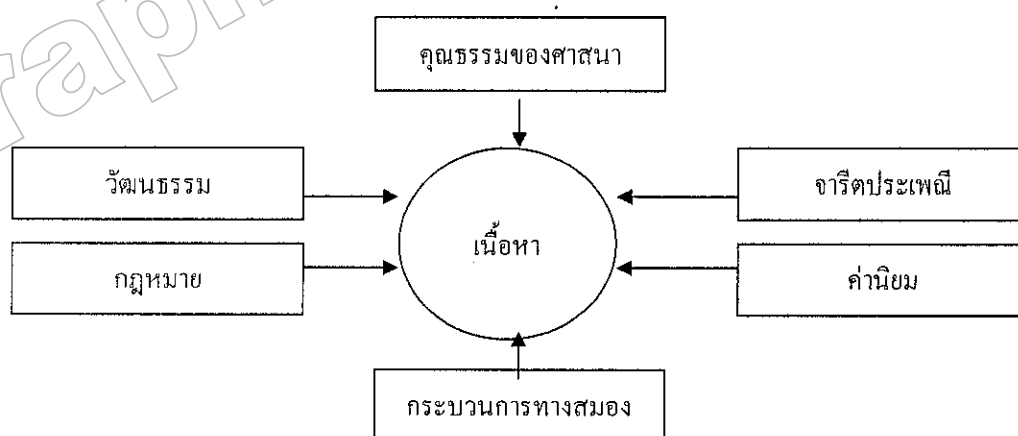
นอกจากนี้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2522, หน้า 3-4) ได้แบ่งลักษณะทางจริยธรรมของมนุษย์เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตัวนั้น ถือว่าการกระทำชนิดใดควรกระทำ การกระทำชนิดใดควรควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์สังคม และศาสนา ส่วนใหญ่เด็กจะเรียนรู้ตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงอายุ 2-10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ
2. ทักษะคิดเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะ หรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่า ตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะใด ๆ นั้น ๆ เพียงใด ทักษะคิดเชิงจริยธรรมของบุคคล ส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น ๆ แต่ละบุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทักษะคิดแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทักษะคิดเชิงจริยธรรม มีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรม เพราะทักษะคิดรวมทั้งความรู้ และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้น ทักษะคิดเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่จะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรมเพียงอย่างเดียว และทักษะคิดเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ เนื่องจากสาเหตุหลายประการ
3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลนี้ต้องแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจ หรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล คนที่มีจริยธรรมในระดับต่าง ๆ กัน อาจจะมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำ และระดับจริยธรรมต่างกัน ได้ ซึ่งเพียเจต์ และโคลเบอร์ก ได้อ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น นอกจากนี้ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญา และอารมณ์
4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือควรงดเว้นการแสดงพฤติกรรมฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ที่สังคมนิยมชมชอบมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นต้น นอกจากนี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกจำพวกหนึ่ง คือพฤติกรรมในสถานการณ์ที่เข้ายวนใจ หรือยั่วยุ เช่น การโกงสิ่งของเงินทอง หรือคะแนน การลักขโมย เป็นต้น ซึ่งอาจรวมเรียกว่า พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ผู้มีจริยธรรมสูงควรคงไว้ พฤติกรรมจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ เพราะส่งผลต่อความสุขหรือความทุกข์ของสังคมโดยตรง

ดังนั้นพอจะสรุปลักษณะของจริยธรรมได้ดังนี้

ก. ด้านความรู้ความคิด เราจะต้องได้รับการเรียนรู้ว่าสังคมเราหรือสังคมโลกสอนไว้ว่าสิ่งที่ดี-เลว, สมควร-ไม่สมควร, ปราบปราม-ไม่ปราบปราม นั้นมีอะไรบ้าง สังคมได้คิดไว้อย่างไร คนรุ่นก่อนในสังคมได้คิดกันไว้แล้ว โดยเฉพาะธรรมชาติของศาสนาต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นแนวคิดของคนรุ่นก่อน ๆ เช่นกัน คนในรุ่นต่อมาศึกษาและคิดค้นเพิ่มเติมอีกเรื่อย ๆ อันจะเป็นหลักในการยึดถือในสังคม เพื่อให้สังคมอยู่ได้อย่างมีความสุข เนื้อหาจริยธรรมเหล่านี้สังคมแต่ละสังคมสั่งสอนอบรมลูกหลานสืบทอดกันมาตลอดหลายพันปีมาแล้ว การอบรมสั่งสอนคุณธรรม อุดมการณ์ กฎหมาย และระเบียบประเพณีของกลุ่มคนถือเป็นการให้ความรู้ความคิดด้านจริยธรรม บางคนรู้มากคิดเป็น บางคนรู้น้อยคิดไม่เป็น อันนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียนรู้ซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างกันโดยธรรมชาติอยู่แล้ว การเรียนรู้จริยธรรมไม่เท่ากัน และการคิดเกี่ยวกับจริยธรรมแตกต่างกันจึงถือเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ คนไม่รู้อะไรดีอะไรเลว อะไรคือบาป อะไรคือบุญ จึงปรากฏมีอยู่ในสังคมทั่วไป แหล่งเนื้อหาทางจริยธรรม ดังแสดงไว้ในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงแหล่งเนื้อหาทางจริยธรรม

แผนภาพที่แสดงนี้เป็นเนื้อหาจริยธรรม กระบวนการทางสมองนั้นจะรวมถึง กระบวนการคิดหาเหตุผลที่จะใช้จริยธรรม ซึ่งจะต้องทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วย และจะมีความสัมพันธ์มากกับทฤษฎีสติปัญญาที่พัฒนาจริยธรรมของมนุษย์ในวัยต่าง ๆ

การรู้ความหมายของหัวข้อจริยธรรม จึงควรพิจารณา 4 ประการคือ จริยธรรมข้อนั้นคืออะไร เกิดมาจากอะไร เพื่อประโยชน์อะไร และประสบความสำเร็จได้โดยวิธีใด ก็แสดงว่าผู้นั้นมีความรู้ทางจริยธรรมจริง

ข. ด้านความรู้สึก การเกิดความรู้สึกจะต้องมีเป้าหมายของความรู้สึก นั่นคือเนื้อหาทางจริยธรรมถือเป็นเป้าหมายของความรู้สึก เช่น ความซื่อสัตย์ ความเมตตา ความประหยัด ความเคารพ ต่อกฎเกณฑ์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความรักชาติ ฯลฯ เหล่านี้ถือเป็นเป้าหมายของความรู้สึก ความรู้สึกของคนจะแสดงออกต่อเป้าหมายของความชื่นชอบ ความไม่ชื่นชอบ จะเข้มข้นมากน้อยเท่าไรขึ้นอยู่กับ การประเมินเป้าหมายของความรู้สึกนั้น ๆ ถ้าพูดจริง ๆ แล้วในข้อนี้ก็คือนิยามนั่นเอง จริยธรรมนั้นจะเอาค่านิยมและคุณธรรมทั้งทางบวกหรือลบไปพิจารณาประพจน์ปฏิบัติลงมือกระทำ เมื่อพบกับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ดังนั้นผู้จะเอาค่านิยมแบบไหนไปใช้จึงขึ้นอยู่กับระดับความรู้สึกขั้นนี้สำคัญ ขั้นความรู้สึกนี้เป็นภาวะที่เกิดขึ้น รุ่มร้อนในใจอย่างยิ่งเท่านั้นยังไม่ถึงขั้นการแสดงออก ความรู้สึกนั้นมีตั้งแต่ความเข้มข้นน้อยไปถึงความเข้มข้นมาก และมีความรู้สึกทั้งทางบวกและทางลบ การสั่งสอนอบรมเนื้อหาความรู้ในขั้นแรกให้เกิดความเข้าใจ เกิดความคิด จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก สั่งสอนดีก็จะเกิดความรู้สึกดี สั่งสอนไม่ดีก็จะเกิดความรู้สึกไม่ดีต่อเป้าหมายจริยธรรมนั้น ๆ ฝ่ายเผด็จการที่มีโครงสร้างทางกายภาพเหมือนกัน คนหนึ่งคบกับจิตตวิทยาจะได้รับการสั่งสอนฝึกฝนความรู้ ความคิดในทางดีงาม ไม่กล้าทำบาป อีกคนหนึ่งไปอยู่กับกลุ่มโจรผู้ร้าย ข่มได้รับการอบรมสั่งสอนในสิ่งไม่ดี มองเป้าหมายจริยธรรมในทางไม่ดีมีแต่การสั่งสอนความรู้ ความคิดให้ทำบาป ความรู้สึกของเด็กแฝด 2 คนจึงแตกต่างกัน เรียกว่าเห็นเป้าหมายจริยธรรมเดียวกันแต่ความรู้สึกของเด็กแฝด 2 คนนี้ตรงข้ามกัน ความรู้สึกจึงมีผลต่อการปฏิบัติอย่างมาก

ค. ด้านการแสดงพฤติกรรมปฏิบัติ หมายถึง การที่บุคคลแสดงการกระทำเมื่อพบปัญหาทางจริยธรรมขึ้น การแสดงการลงมือทำเกิดจากการพิจารณาตัดสินใจโดยอาศัยความรู้สึกที่มีอยู่มาก่อน ถ้าคนขาดจริยธรรมเมื่อพบปัญหาทางจริยธรรมขึ้นจะแสดงการกระทำไม่ได้ออกมาทันที ส่วนใหญ่จริยธรรมจะมองด้านแสดงพฤติกรรมคือการแสดงการกระทำเป็นหลักสำคัญ สังคมจะอยู่ได้อย่างสงบสุขอยู่ที่การแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอันนี้ การทำสงคราม การฆ่าฟันกัน การปล้น การขโมย การโกหกหลอกลวง การเอารัดเอาเปรียบ ฯลฯ เหล่านี้เป็นการแสดง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางลบ บางที่เราเรียกว่าคนไม่มีจริยธรรม แท้จริง ๆ แล้วเป็นคนมีจริยธรรมต่ำจนเป็นลบ

ส่วนการแสดงพฤติกรรมเมตตาช่วยเหลือคน ให้ทาน เห็นใจผู้อื่น ซื่อสัตย์ ยุติธรรม ฯลฯ เหล่านี้ ถือเป็นการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางบวก แต่จะบวกมากหรือบวกน้อย ขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของความรู้สึกด้านจริยธรรมนั้น ๆ ของคนนั้นด้วย ถ้าการอบรมสั่งสอนด้านความรู้ความคิด ได้ดี ด้านความรู้สึกก็น่าดี แต่ถ้านการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมไม่ดี ก็ไม่มีประโยชน์อะไร สังคมก็จะอยู่เย็นเป็นสุขไม่ได้ การแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำจึงถือว่าสำคัญที่สุด การวัดจริยธรรม จึงควรวัดด้านนี้ให้ได้ คนไทยที่มีการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงมีอยู่มาก เช่น อย่างที่ได้ข่าว คนโดนยิงยังมีคนไปช่วยเหลือจนตัวเองโดนยิงหรือแทงบาดเจ็บ บางคนถึงตายก็มีอยู่ให้เห็นบ่อย ๆ แสดงว่าคน ๆ นั้นพบปัญหาเชิงจริยธรรม (มีคนถูกจี้ชิงทรัพย์) ขณะนั้นเขาตัดสินใจใช้คุณธรรม หรือค่านิยมที่สูงส่งช่วยคน โดยไม่นึกถึงอันตรายที่จะมีมาถึงตน เรียกว่าในใจเขาตัวเองตายไม่เป็นไรขอให้ได้ช่วยคนอื่น จึงถือว่าเป็นบุคคลที่มีจริยธรรมสูงส่งมาก การช่วยเหลือคนยากจน การเก็บของของคนอื่นได้แล้วส่งคืน ฯลฯ เหล่านี้ก็ถือเป็นการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ดีทั้งนั้น

สรุปโดยรวมได้ว่าลักษณะของจริยธรรมจะประกอบไปด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ เชิงจริยธรรม ด้านความรู้สึกด้านจริยธรรม และด้านการประพฤติปฏิบัติทางจริยธรรม การที่จะสร้างชุดการสอนทางด้านจริยธรรมผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาลักษณะของจริยธรรม เพื่อนำมาออกแบบสร้างชุดการสอนให้มีรูปแบบที่มีครบทั้ง 3 ด้าน โดยมุ่งเน้นให้ความรู้ทางด้านเนื้อหา ในการอบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนยอมรับและทำความเข้าใจเกิดความคิด ให้เห็นคุณค่าทางจริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรู้สึกที่ต้องการแสดงคุณธรรมจริยธรรมออกมาในทางบวกและผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางบวกเมื่อพบปัญหาทางจริยธรรมได้

ทฤษฎีทางจริยธรรม

ผลจากโครงสร้างทางสมองและอวัยวะสั่งการของร่างกายให้คนแสดงออกทางจริยธรรม แตกต่างกัน หลายคนจึงยกให้เป็นผลมาจากพันธุกรรมหรือผลมาจากยีน (Genetic) แต่ก็ให้เปอร์เซ็นต์น้อยกว่าสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นสภาพของสังคมทั้งหลายที่คนนั้นเจริญเติบโตขึ้น หรือได้เรียนรู้มีประสบการณ์ทางจริยธรรมจากสังคมนั้น ๆ ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน สื่อ ล้วนมีอิทธิพลในการพัฒนาจริยธรรมอย่างมาก ดังคำกล่าวที่ว่า “คบกับใครตนเองก็จะเป็นใคร คบกับบัณฑิตตนเองก็จะเป็นบัณฑิต” ทอมมัส(Thomas, 1986 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ , 2543, หน้า 169-170) ได้สรุปองค์ประกอบที่มีปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับสิ่งแวดล้อม 4 อย่างคือ

1. ความถี่ของประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อม
2. ชีวิตเด็กในจุดใดที่สิ่งแวดล้อมให้ประสบการณ์

3. ต้นแบบของคนในสังคมที่อาศัยอยู่
4. ผลพวงของการแสดงออกทางจริยธรรมในสังคมนั้น

ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรม

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ องค์ประกอบสำคัญในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud) ก็คือ อิด (Id) อีโก้ (Ego) และซูเปอร์อีโก้ (Superego) Id เป็นแหล่งพลังงานทางจิตเบื้องต้น และเป็นที่ตั้งแห่งสัญชาตญาณ มันสิงอยู่ในโลกภายในซึ่งมีอยู่ก่อนที่เรจะมีประสบการณ์กับโลกภายนอก มันเป็นความต้องการแสวงหาเพื่อตนเองจะเรียกว่าเป็นกิเลสตัณหาก็ได้ หรือจะเรียกว่าสันดานดิบที่มีความปรารถนารุนแรงทุกอย่างปราศจากการกลั่นกรอง

ต่อมาก็มี Ego (อีโก้) เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของ Id (อิด) Ego อาศัยหลักแห่งความจริง คือสิ่งที่ปรากฏอยู่อย่างแท้จริง ไม่ใช่ใฝ่ฝันอย่างลม ๆ แล้ง ๆ ทำให้มีความยังคิดถึงต้องใช้สมอง หาเหตุผลหรือกำหนดรู้ ตอนนี้เริ่มมีการเรียนรู้พัฒนาขึ้นมา การเรียนรู้ทำให้คนฉลาด สามารถเป็นนายเหนือความอยากอันเกิดแต่ Id การเรียนรู้อาศัยการรับรู้ ความจำ ความคิด และส่งเสริมให้ Ego เข้มแข็ง

ซูเปอร์อีโก้ (Superego) เป็นลักษณะที่สามารถ เป็นหลักแห่งอุดมคติและศีลธรรมจรรยา id อาศัยหลักแห่งความสำราญ Ego อาศัยหลักแห่งความจริง ส่วน Superego นั้นอยู่เหนือหลักแห่งความจริงไปอีก เป็นเรื่องของการประพฤติกุศลที่ดีที่สังคมยอมรับและละเว้นสิ่งเลวที่สังคมไม่ยอมรับ Superego แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

ก. Ego-Ideal คือ อุดมคติ เป็นแนวคิดของผู้ใหญ่ในสังคมที่สอนไว้ว่า อะไรเป็นสิ่งที่ควร อะไรเป็นสิ่งไม่ควร และเมื่อประพฤติตามแล้ว จะเป็นที่ยอมรับชอบของผู้ใหญ่ในสังคม

ข. Conscience คือ มโนธรรม ได้แก่ ความรู้สึกว่าจะไรดี ควรทำ อะไรชั่วควรละเว้น ในขั้นนี้เด็กจะพัฒนาจากการที่เด็กเคยกระทำผิดอยู่ในใจ เช่น ผู้ใหญ่สอนให้เกลียดชังความสกปรก ถ้าเราไปนิยมก็จะได้รับโทษ เราจึงเว้นเสีย บุคคลในระดับนี้จะเคร่งต่อหลักศีลธรรมเป็นอันมาก เป็นส่วนสำคัญที่ป้องกันการกระทำผิด

ประมวล ดิคกินสัน (2524 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 171) กล่าวสรุปว่า Id เป็นผลผลิตแห่งวิวัฒนาการทางชีววิทยา อันมีมานับล้าน ๆ ปีแล้ว แต่ยังคงฝังอยู่ในตัวมนุษย์ที่จะสืบเชื้อสายอีกต่อ ๆ ไปในอนาคต ส่วน Ego เป็นผลแห่งเรา มีถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อโลกแห่งความเป็นจริงเกิดขึ้นได้เนื่องจากเรามีกระบวนการทางจิตสูงขึ้น เกิดจากการเรียนรู้เหตุผล ส่วน Superego นับเป็นผลผลิตแห่งสังคม เป็นสิ่งที่สังคมหยิบยื่นให้แก่เราตามที่ผู้ใหญ่สอน

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า กฎเกณฑ์ของสังคมและวัฒนธรรม เป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการพัฒนาจริยธรรม ทฤษฎีนี้พยายามอธิบายกระบวนการเรียนรู้ โดยหลักการเสริมแรงและหลักการเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากปรากฏการณ์ของสังคม

สกินเนอร์ มีความเชื่อว่า แรงจูงใจที่ทำให้เกิดพัฒนาการทางสังคมมีรากฐานมาจาก ความต้องการรางวัลและหลีกเลี่ยงการลงโทษจากสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมที่สังคมยึดถือ บรรทัดฐานหรือเกณฑ์ปกติของจริยธรรมพื้นฐานเกิดขึ้นภายในจิตใจ เพราะเหตุของกฎเกณฑ์วัฒนธรรมซึ่งเป็นเงื่อนไขภายนอก สังคมแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการพัฒนา จริยธรรมมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับรางวัล และการลงโทษอันเป็นผลมาจากตัวแทนที่มีอยู่ ของสังคม แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ รอตเตอร์ (Rotter, 1954 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2543, หน้า 171) ที่ว่า การเสริมแรงเป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติหรือกระทำ และพฤติกรรมของมนุษย์ได้รับการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมของสังคม

บันดูรา (Bandura, 1977) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมอย่างลึกซึ้ง เขามีความคิดว่าการเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observation) การเลียนแบบ (Imitation) และการเอาอย่างแบบ (Modeling) บันดูรา มีความคิดแตกต่างจาก กลุ่มสกินเนอร์ ตรงที่เน้นว่า การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องมีการเสริมแรง (Reinforcement) คือไม่จำเป็นต้องมีรางวัล และการลงโทษ ความสำคัญของการเรียนรู้ คือกระบวนการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น หรือพิจารณาการกระทำของผู้อื่นแล้วสังเกตผลกระทบที่ตามมา การตัดสินใจทางจริยธรรมเป็น กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ กฎเกณฑ์การตัดสินใจนี้เกิดจากการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม

หลายคนมองว่าจริยธรรมของเด็กเกิดจากการเลียนแบบหรือเอาอย่างแบบ ดังนั้นตัวแบบ จึงมีบทบาทสำคัญมาก ตัวแบบดีเด็กก็จะดี ตัวแบบเลวเด็กก็จะประพฤติเลวด้วย แต่โดยธรรมชาติ เด็กนั้น เด็กจะพยายามสังเกตตัวแบบในการกระทำอย่างหนึ่ง ถ้าตัวแบบได้รับความสนใจ ได้รับ ประโยชน์หรือความพอใจ ผู้สังเกตคือเด็กหรือคนอื่นก็ย่อมอยากได้รับความพอใจด้วยจึงยอม เลียนแบบตัวแบบนั้น ตัวแบบจึงมีบทบาทสำคัญ ตัวแบบอาจจะเป็นพ่อแม่ คนในครอบครัว คนที่มี ชื่อเสียงน่าเคารพนับถือ หรือแม้กระทั่งเพื่อนที่สนิทสนม ครูอาจารย์หรือดารา เป็นต้น ถ้าสังคมใด มีแบบที่ดี คนในสังคมนั้นก็จะมียุติธรรมดีด้วย ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมจึงขึ้นอยู่กับเงื่อนไข (Conditional) และตัวแบบ (Modeling) เป็นสำคัญ

3. ทฤษฎีทางสติปัญญา ทฤษฎีนี้เชื่อเรื่องกิจกรรมทางสมองของแต่ละบุคคลมี ความสำคัญกว่าพฤติกรรมอันเกิดจากอิทธิพลของสังคมภายนอก กิจกรรมทางสมองเป็น

กระบวนการทางสติปัญญา (Cognitive Process) ซึ่งรวมทั้งการรับรู้ ความจำ และการพิจารณาตัดสินใจ อันได้แก่ ความสามารถในการแก้ปัญหาและการพิจารณาตัดสินใจ ทฤษฎีสติปัญญา ไม่ได้ปฏิเสธ ความสำคัญของสิ่งเร้าภายนอก เป็นแต่เพียงถือว่าการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับสิ่งตอบสนองไม่ เป็นอัตโนมัติเท่านั้น ทฤษฎีนี้ถือว่าแต่ละคนไม่ต้องตีความหมายของแต่ละตัวกระตุ้น แต่เลือกการ กระทำที่เกิดหลาย ๆ ครั้งของผลการตอบสนองอันเกิดจากตัวกระตุ้นหรือสิ่งเร้า มนุษย์พยายาม แสวงหาความจริง สิ่งใดที่ไม่มีความแน่นอน มนุษย์นำมาศึกษาพิจารณา ใช้หลักเหตุผลและการรู้ เจียงเป็นแรงจูงใจ ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ “ดีกว่า” หรือ “เลวกว่า” เป็นเรื่องที่มนุษย์จะต้อง แก้ปัญหาโดยความยุติธรรม ทฤษฎีทางสติปัญญาที่น่าสนใจ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ของพือาเจท์ และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ก. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพือาเจท์

พือาเจท์ มีความคิดว่า พัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับความฉลาดหรือการพัฒนา ทางสติปัญญา เขาศึกษาภาษาและความคิดของเด็ก เห็นว่าภาษาของเด็กแสดงความสามารถในการ ตัดสินโดยใช้วิจารณ์ญาณ การหาเหตุผล การแสดงความคิดเกี่ยวกับโลกเกี่ยวกับสิ่งไรตัวตน และความคิดเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา โดยเฉพาะด้านจริยธรรมเขาศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรม ของเด็กอายุตั้งแต่ 5 ปีถึง 12 ปี ว่าเข้าใจกฎเกณฑ์ของการถูกลงโทษ ความยุติธรรมและการกระทำ ที่เลวได้เพียงใด พือาเจท์ศึกษาเด็กจำนวนน้อย แต่อาศัยการสังเกตและสัมภาษณ์อย่างละเอียด รอบคอบ ผลการศึกษาจึงสามารถอ้างอิงไปยังกลุ่มประชากรได้

ส่วนใหญ่พือาเจท์ศึกษาเหตุการณ์ตัดสินใจของเด็ก เครื่องมือเขาจึงสร้างเรื่องราวหรือ สถานการณ์เกี่ยวกับจริยธรรมสั้น ๆ เป็นคู่ ๆ ในเรื่องราวแต่ละคู่มีเนื้อหาคล้าย ๆ กัน แต่มีตัวแปร บางส่วนสอดแทรกเพื่อให้ผู้ตอบจะได้ใช้เหตุผลทางจริยธรรมต่าง ๆ กัน ดังเช่น ตัวอย่าง เด็กชาย คนหนึ่งเปิดประตูห้องครัวเข้าไป แก้วแตก 5 ใบโดยเขาไม่มีเจตนาเลย ส่วนเด็กชายอีกคนหนึ่งป็นตุ้ อาหารเพื่อเอาขวดแยม แก้วตกแตก 1 ใบ แล้วถามเด็กที่ฟังเรื่องราวนี้ว่าใครมีความผิดมากกว่ากัน เพราะเหตุผลใด ผลการตอบเด็กส่วนใหญ่ตอบว่า คนที่ทำแก้วแตก 5 ใบ เป็นคนผิดมากกว่า เหตุผล เพราะทำแก้วแตกมากกว่า แสดงว่าเด็กเล็กอายุไม่เกิน 8 ขวบ จะพิจารณาว่าผิดมากกว่าดูได้จาก ปริมาณของการกระทำ ส่วนเด็กโตอายุประมาณ 9-12 ปี จะตอบว่าคนทำแก้วแตก 1 ใบผิดมากกว่า เพราะเจตนาป็นขึ้น ไปเอาขวดแยม แปลว่าเด็กโต จะตอบ โดยดูจากเจตนาของการกระทำของคนนั้น ดังนั้นเป็นต้น พือาเจท์เสนอแนวคิดการพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น 2 ระยะ คือ

1. ระยะเด็กยึดหลักจริยธรรมจากผู้อื่น (Heteronomous Morality) ระยะนี้เป็นช่วงเด็กมี อายุก่อน 8 ปีโดยประมาณ เด็กชอบแสดงลักษณะเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentrism) เด็กจะยึด

กฎเกณฑ์ตายตัวผิดเป็นผิดหรือถ้าทำผิดต้องได้รับโทษโดยไม่คำนึงถึงสาเหตุอื่น จริยธรรมของเด็กช่วงนี้เป็นการแสดงความเคารพเชื่อฟังพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ โดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ ขั้นนี้เด็กพิจารณาตัดสินความเลวของการกระทำนั้นคือเด็กมองความเสียหายที่เกิดขึ้นมากโดยไม่คำนึงถึงแรงจูงใจในการกระทำ เด็กรับเอาตามกฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่สั่งสอนมาว่าอะไรดี อะไรเลวอย่างแน่นแฟ้น และเอามาประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

2. ระยะเด็กยึดหลักจริยธรรมของตนเอง (Autonomous Morality) เป็นระยะเด็กมีอายุประมาณ 9-12 ปี วัยนี้เด็กมีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน การตัดสินทางจริยธรรมของเด็กมีความคิดเป็นของตนเอง มีความยืดหยุ่น มีเหตุผลที่คำนึงถึงความยุติธรรมและพิจารณาผลกระทำด้วย เขาเชื่อว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ เกิดจากการตกลงกันของกลุ่มเพื่อน ซึ่งการตกลงอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมและกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญา เขาเข้าใจเจตนาและแรงจูงใจของบุคคลอื่น เข้าใจสาเหตุผลมากกว่าหนึ่งอย่าง การพิจารณาว่าผิดหรือถูกจึงดูเจตนาและการกระทำ

ข. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

แนวคิดของโคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดพัฒนาการทางจริยธรรมของพือาเจท์ ในปี 1958 โคลเบอร์กทำปริญญานิพนธ์ปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยชิคาโก (University of Chicago) ชื่อเรื่องว่า “The Development of Modes of Thinking and Choices in Year 10 to 16” ศึกษาโดยการสัมภาษณ์วัยรุ่นอเมริกัน โดยมีข้อปัญหา 9 ข้อ เป็นเหตุการณ์ที่ต้องใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตอบ ทำให้เกิดทฤษฎีนี้ขึ้น

ต่อมาได้ศึกษาวิจัยพัฒนาแนวคิดที่เขาได้ทำเอาไว้แล้วให้ดียิ่งขึ้น มีผลงานตีพิมพ์ในวารสารและหนังสือรวมเล่มมากมาย ในปี 1984 เขาเขียนหนังสือจิตวิทยาพัฒนาการทางจริยธรรม (The Psychology of Moral Development) ขึ้นเล่มหนึ่งเป็นการขยายแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเขาตามแนวกระบวนการทางจิตวิทยา

โคลเบอร์ก เชื่อว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับการบรรลุวุฒิภาวะเชิงจริยธรรม พร้อมกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ด้วย ระดับของอายุเด็กจึงมีความสัมพันธ์อย่างมากจากการสัมภาษณ์เด็กวัยรุ่นอเมริกัน โคลเบอร์กศึกษาผลการตอบปัญหาทางจริยธรรมแล้วจัดเป็นลำดับขั้นของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral-Reasoning Hierarchy) เริ่มแรกการจัดลำดับขั้นนี้มี 6 ขั้น ปัจจุบันนิยมใช้วัดเพียง 5 ขั้น ตัดขั้นที่ 6 ออกเพราะการศึกษาก็กระจ่างชัดยังทำไม่ได้ดี จากการศึกษาหลายกลุ่มสังคมปรากฏให้เห็นชัดเพียง 5 ขั้นเท่านั้น ลำดับขั้นเหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 6 นั้นมีดังนี้

1. ระดับก่อนจริยธรรม (Preconventional Level หรือ Premoral Level) ในระดับนี้บุคคล จะทำความดีหรือความเลวขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมที่ทำกันมาหรือผู้ใหญ่เป็นผู้กำหนด แต่ผลของการกระทำนั้นเพื่อความพอใจหรือความสุขของตนเองเป็นใหญ่ (Hedonistic Consequences) นั่นคือการกระทำเพื่อประโยชน์สุขของตนเองโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น ระดับนี้แบ่งย่อยออกเป็น 2 ขั้น(Stage)

ขั้นที่ 1 เน้นการลงโทษและการเชื่อฟัง (Punishment and Obidience Orientation) การกระทำในขั้นนี้จะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับผลของการลงโทษหรือให้รางวัล เด็กจะทำตามกฎเกณฑ์ เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ เด็กจะสังเกตดูว่าถ้าสิ่งไม่ดี ผู้ใหญ่จะไม่เห็นด้วย อาจโดนดุด่า หรือทำโทษ เด็กยอมทำตามคำสั่งของผู้มีอำนาจคือผู้ใหญ่ ขั้นนี้กลุ่มเด็กอายุ 2-7 ปี

ขั้นที่ 2 การเลือกกระทำเพื่อความพอใจของตน (Naive Instrumental Hedonism) ขั้นนี้ การกระทำใด ๆ ที่ว่าดีเป็นการกระทำตามความพอใจหรือต้องการของตนเอง และบางโอกาสเป็น ความต้องการของผู้อื่น ความยุติธรรมเป็นลักษณะ “ถ้าคุณต้องการฉัน ฉันจะช่วยคุณ” เป็นทำนอง ขึ้นหมย่นเมว คือช่วยกันไปช่วยกันมา มีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกัน เด็กในขั้นนี้ไม่มีความจงรักภักดี ความกตัญญู หรือความยุติธรรม ขั้นนี้กลุ่มเด็กอายุประมาณ 7-10 ปี

2. ระดับปฏิบัติตามแบบแผนกฎเกณฑ์จริยธรรม (Morality of Conventional Role Conformity) ระดับนี้คนจะปฏิบัติตามสิ่งที่คาดหวังไว้ของครอบครัว กลุ่มหรือประเทศชาติ และสนับสนุนกฎเกณฑ์ของสังคมที่มีอยู่ บุคคลที่มีจริยธรรมในระดับนี้ยังต้องการควบคุมจาก ภายนอก เอาใจเขามาใส่ใจเรา ประพฤติปฏิบัติตามศีลละเว้นความไม่ดีตามที่สังคมยึดถือ ในระดับนี้ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นคือ

ขั้นที่ 3 หลักจริยธรรมเด็กดีตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (Good-Boy Morality of Maintaining Good Relations Approved by Others) ขั้นนี้บุคคลจะกระทำหรือปฏิบัติทุกทางเพื่อช่วยเหลือ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เพื่อให้ผู้อื่นยินยอมรับ ขั้นนี้การตัดสินใจเชิงจริยธรรมเจตนา มีความ สำคัญมาก นั่นคือดูได้จากเจตนาของผู้กระทำ ขั้นนี้เด็กอายุประมาณ 10-13 ปี

ขั้นที่ 4 หลักจริยธรรมทำตามกฎเกณฑ์ (Authority Maintaining Morality) ขั้นนี้บุคคล จะทำถูกหรือดีเมื่อเขาทำตามหน้าที่ เชื่อฟังกฎหมาย และธรรมทางศาสนา นั่นคือเขาจะประพฤติ ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบของสังคมที่ตั้งไว้ ขั้นนี้เด็กอายุประมาณ 13-16 ปี

3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือยึดหลักจริยธรรมประจำใจตนเอง (Postconventional, Principled or Autonomous Level) ในระดับนี้การตัดสินใจกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

ยึดหลักจริยธรรมสากล โดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ของผู้มีอำนาจหรือของกลุ่มที่ยึดถือว่ามีคุณค่า การตัดสินใจจะใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของส่วนตัวที่ยึดถือคุณธรรมประจำใจ จะถือปฏิบัติมากกว่า การคล้อยตามสังคม บางทีการกระทำนั้นเป็นขั้นอุดมการณ์ ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 5 หลักการกระทำตามสัญญาของสังคม (Social-Contract Orientation) ในขั้นนี้ พฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคล อยู่ในกรอบของสิทธิส่วนบุคคลที่ทุกสังคมได้ตกลงยินยอมรับกัน เขาจะเคารพต่อคำมั่นสัญญาและกฎหมาย ยอมรับค่านิยมที่ว่าบุคคลเกิดมามีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน กระบวนการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์หรือกฎหมายทั้งหลายทำไปเพื่อประโยชน์ของสังคม ขั้นนี้เด็กอายุประมาณ 16 ปีขึ้นไป

ขั้นที่ 6 ถือหลักจริยธรรม หลักธรรมแบบสากล (Universal-Ethical Principle Orientation) ขั้นนี้ถือเป็นขั้นสูงสุด เป็นการตัดสินใจจริยธรรมของบุคคลโดยขึ้นอยู่กับหลักคุณธรรม หลักความยุติธรรม หลักความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และหลักเคารพในความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล เป็นการให้มโนธรรมขั้นอุดมการณ์ในการพิจารณาตัดสินใจปฏิบัติทางจริยธรรมตามหลักสากล (ขั้นผู้ใหญ่)

จากการศึกษาทฤษฎีทางจริยธรรมทำให้ทราบว่า โครงสร้างทางสมอง อวัยวะสังการทางร่างกาย จิตใจ บุคคล สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ ฯลฯ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางจริยธรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้นในการสร้างชุดการสอนจริยธรรมนี้ จำเป็นต้องอาศัยหลักทฤษฎีเข้ามาช่วย ตัวอย่างเช่น การใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่เน้นความสำคัญของตัวแบบและการเสริมแรง เด็กในวัย 10-13 ปี คือวัยที่อยู่ในระหว่างกำลังศึกษาระดับชั้นประถมปีที่ 6 มีพฤติกรรมชอบสังเกตและชอบเลียนแบบหรือเอาอย่างแบบ ดังนั้นเราต้องสร้างตัวแบบที่ดีงาม ให้เด็กสามารถเกิดความพึงพอใจและปฏิบัติตามอย่างได้ และเมื่อเด็กปฏิบัติถูกต้องเหมาะสม ก็สมควรที่จะได้รับรางวัลหรือการยกย่องชมเชยจากคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ครู เพื่อน ฯลฯ ซึ่งการเสริมแรงนี้จะมีส่วนทำให้เด็กเกิดกำลังใจ และความพอใจที่จะปฏิบัติสิ่งดี ๆ ต่อไป เพราะจะทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณค่า สังคมให้การยอมรับในตัวเขา

จริยธรรมในหลักสูตรประถมศึกษา

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้ตั้งจุดประสงค์ในการสร้างเสริมลักษณะนิสัยของนักเรียนไว้ว่า เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม เจตคติ พฤติกรรม และบุคลิกภาพที่ดี เน้นการเป็นคนช่างคิดช่างทำ และปรับตัว เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้โดยใช้กิจกรรม จริยศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ ลูกเสือ

เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังนี้
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2535, หน้า 57)

1. มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการเกี่ยวกับความดีงาม การรักษาสุขภาพกายและจิต
2. มีความสามารถในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ แก้ปัญหา มีความสามารถในการแสดงออก และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
3. มีความเสียสละ สามัคคี มีวินัย ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญูทတ်เวที่ รักการทำงานเห็นคุณค่าของการออกกำลังกาย
4. มีความสนใจแสวงหาความรู้และรูปแบบการทำงานใหม่ ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใช้ความรู้ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาเพื่อการทำงาน และการดำรงชีวิต
5. ปรับปรุงตนเองให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหาและพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองได้

หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มีความสำคัญกลุ่มหนึ่ง เป็นกลุ่มที่ว่าด้วยกิจกรรมพัฒนา และสร้างนิสัยในด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมและเจตคติ เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดโครงสร้างไว้ดังต่อไปนี้

โครงสร้างกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

พระพุทธศาสนา/จริยศึกษา

ศิลปศึกษา

พลศึกษา

ดนตรีและนาฏศิลป์

กิจกรรมสร้างนิสัย

- ลูกเสือ-เนตรนารี

- ยุวกาชาด

- ผู้บำเพ็ญตน

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะและธรรมชาติของกิจกรรมต่าง ๆ ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย อย่างละเอียด จะพบว่ากิจกรรมเหล่านั้นมีลักษณะช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน เช่น กิจกรรมพระพุทธศาสนา หรือจริยศึกษาช่วยพัฒนาให้เป็นคนดีมีคุณธรรม อันจะช่วยให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข กิจกรรมศิลปศึกษาก็เป็นการช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการสิ่งต่าง ๆ ให้ออกมาในรูปแบบของความงาม ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเพลิดเพลิน

ในการปฏิบัติ มีนิสัยละเอียดถี่ถ้วน ประณีต และมีรสนิยมที่ดี กิจกรรมพลศึกษาช่วยพัฒนาให้ผู้เรียน เกิดความสามัคคี มีน้ำใจนักกีฬา มีความอดทน อดกลั้น และมีความรับผิดชอบ กิจกรรมดนตรี นาฏศิลป์ช่วยให้สนุกสนานเพลิดเพลิน มีความมั่นใจในตนเองและกล้าแสดงออก กิจกรรมสร้าง นิสัย เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนมีระเบียบวินัย มีความเสียสละ ทำประโยชน์ เพื่อส่วนรวมบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยหล่อหลอมนักเรียนให้เป็นคนดี มีความรอบรู้เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติในอนาคต

อัตราเวลาเรียน

เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย หลักสูตรได้กำหนดอัตรา เวลาเรียนไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2532, หน้า 3)

ตารางที่ 1 แสดงอัตราเวลาเรียน

อัตราเวลาเรียน	ชั้น ป. 1-2	ชั้น ป. 3-4	ชั้น ป. 5-6
จำนวนคาบ/ปี	750	750	600
ร้อยละของเวลาเรียน	25	25	20

เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการ ได้ปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาและประกาศให้ จัดการเรียนการสอนในทุกระดับชั้น โดยมีทั้งภาคความรู้และภาคปฏิบัติ ซึ่งภาคความรู้ในส่วน ใหญ่จะกำหนดไว้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เวลาเรียนปีละ 60 คาบ ส่วนภาคปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยและพุทธศาสนสุภาษิต การบริหารจัดการและเจริญปัญญา และศาสนพิธี อยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กำหนดให้เรียนปีละ 180 คาบ ซึ่งในส่วนนี้กำหนดให้นักเรียน ที่นับถือศาสนาพุทธเรียนแทนกิจกรรมจริยศึกษา ส่วนนักเรียนที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ก็ยังคงเรียน จริยศึกษา จึงทำให้โครงสร้างกิจกรรมจริยศึกษาเปลี่ยนไปจากเดิม ดังนั้นจึงได้กำหนดคาบเรียน ไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535, หน้า 149-150)

ตารางที่ 2 อัตราเวลาเรียนของพระพุทธศาสนาและจริยศึกษา และกิจกรรมส่วนอื่น ๆ
กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ชั้น/คาบ	พระพุทธศาสนา/ จริยศึกษา	ศิลปศึกษา	พลศึกษา	ดนตรี- นาฏศิลป์	กิจกรรม สร้างนิสัย
ป. 1-2 (750 คาบ)	180		160		80
ป. 3-4 (750 คาบ)	180		120		120
ป. 5-6 (600 คาบ)	180		120		80

หมายเหตุ ในส่วนของกิจกรรม ศิลปศึกษา พลศึกษาและดนตรีนาฏศิลป์นั้น อัตราเวลาเรียนของทั้ง 3 กิจกรรม โดยประมาณดังนี้ ชั้นป. 1-2 จำนวน 490 คาบ (65%) ชั้น ป.3-4 จำนวน 450 คาบ (60%) ชั้น ป. 5-6 จำนวน 340 คาบ (57%)

กิจกรรมที่จะนำเสนอต่อไปนี้จะนำเสนอเฉพาะกิจกรรมจริยศึกษาเท่านั้น
จริยศึกษามีคุณธรรมที่กำหนดให้เรียน 13 คุณธรรม เรียนสัปดาห์ละ 1 คาบ แต่ต้องฝึกทุกวันอย่างต่อเนื่อง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ได้บูรณาการจริยศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นหน่วยการเรียนรู้ 6 หน่วยการเรียนรู้ คือ หน่วยที่ 1-6 ส่วนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ได้กำหนดให้เรียนคุณธรรมแยกต่างหาก

โครงสร้างจริยศึกษาปชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6

- ใฝ่รู้
- ขยัน
- อดทน
- ประหยัด
- ซื่อสัตย์ สุจริต

- ระเบียบวินัย
 - ตรงต่อเวลา
 - สามัคคี
 - เสียสละ
 - เมตตากรุณา
 - กตัญญูกตเวที
 - ยุติธรรม
 - ความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี
- จุดประสงค์ของหลักสูตรจริยศึกษา จุดประสงค์ของจริยศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. ให้มีความรู้ ความเข้าใจในคุณธรรมที่กำหนด
2. ให้เห็นคุณค่าของคุณธรรมและชื่นชมบุคคลที่มีคุณธรรม
3. ให้สามารถปฏิบัติตามคุณธรรมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

จะเห็นว่า จุดประสงค์ของหลักสูตรจริยศึกษานั้นมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนไปในทิศทางที่ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหาและพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองได้

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาชุดการสอนจริยธรรม 3 ประการคือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ

ความซื่อสัตย์สุจริต

ราชบัณฑิตยสถาน (2525, หน้า 286) ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ ไว้ว่า หมายถึง ประพฤติตรง และจริงใจ ไม่คิดคด และไม่หลอกลวง หรือคดโกงเพื่อประโยชน์ส่วนตน

สมาน ชาติเครือ (2535, หน้า 5) อธิบายไว้ว่าความซื่อสัตย์ หมายถึง ลักษณะพฤติกรรม หรือความรู้สึกรของบุคคลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด ไม่ทุจริต หรือประพฤติดมิชอบ รับผิดชอบต่อหน้าที่ ตรงต่อเวลา ยุติธรรม และละอายเกรงกลัวต่อบาป

วินัย พัฒนรัฐ และคณะ (ม.ป.ป., หน้า 8) ให้ความหมายว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่แสดงถึงความจริงใจ ไม่คดโกงหลอกลวง หรือไม่เอาเปรียบผู้อื่น โดยแบ่งประเภทของความซื่อสัตย์สุจริตออกเป็น 4 ลักษณะคือ

1. ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ได้แก่ ความตั้งใจจริงที่จะทำสิ่งที่ตั้งใจไว้ ไม่เปลี่ยนแปลงความตั้งใจง่าย ๆ

2. ชื่อสัตย์สุจริตต่อผู้อื่น ได้แก่ ความจริงใจต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับเราโดยพูดและกระทำต่อบุคคลเหล่านั้นด้วยความจริงใจ ไม่แสดงตนในลักษณะที่เรียกว่า หน้าไหว้หลังหลอก

3. ชื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ได้แก่ การไม่คดโกง ไม่เบียดบังหาผลประโยชน์ใส่ตน ไม่เห็นแก่พวกพ้องและมีความตรงต่อเวลา

4. ชื่อสัตย์สุจริตต่อประเทศชาติ ได้แก่ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ทำความเดือดร้อนแก่สังคม ประพฤติตามกฎหมาย อุทิศตนและเสียสละทรัพย์สินของเพื่อสังคม ไม่ทำลายสาธารณสมบัติ

กรมการฝึกหัดครู (กระทรวงศึกษาธิการ, 2532, หน้า 13) ให้ความหมายว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความซื่อตรง จริงใจ ไม่คดโกง ทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเอง สังคม หรือหน้าที่การงาน

จากความหมายของความซื่อสัตย์สุจริตดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติปฏิบัติหรือการกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจที่ตรงไปตรงมาและจริงใจ ไม่คดโกง ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น

ความมีระเบียบวินัย

ออซูเบล (Ausubel, 1968, pp.189-190) กล่าวถึงวินัยว่า แบบของวินัยที่ได้ผลและมั่นคง ซึ่งเราต้องการให้เกิดขึ้นในบุคคล คือ วินัยแห่งตน ที่มีรากฐานมาจากการควบคุมภายในและภายนอกตน การควบคุมภายใน เช่น การดูแลที่สม่ำเสมอ การบังคับและการลงโทษย่อมมีความหมายในตัวเองอย่างเพียงพอ แต่จะช่วยให้เกิดวุฒิภาวะได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2526, หน้า 186) ให้ความหมายของวินัย ไว้ว่า หมายถึง การควบคุมตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อความสุขในชีวิตตน และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

พยุหศักดิ์ สนเทศ (2530, หน้า 31-34) อธิบายความหมาย ของความมีระเบียบวินัย ว่า หมายถึงการควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง เหมาะสมกับจรรยาบรรณ ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมายและศีลธรรม ครูจะต้องปลูกฝังให้นักเรียนตั้งแต่การแต่งกายอย่างเป็นระเบียบ ถูกต้องที่โรงเรียนกำหนดไว้ รักษาความสะอาดของสถานที่เรียน อุปกรณ์ เชื้อเพลิงคำสั่งระเบียบที่ครู กำหนด รู้จักการเข้าแถว การเดิน ใช้อาาอย่างสุภาพเรียบร้อย รู้จักควบคุมจิตใจและอารมณ์ให้อยู่ในกรอบที่ดีงาม ถึงแม้จะได้รับการช่วยจากสิ่งเร้าภายนอกต่าง ๆ นานาก็ตาม

กระทรวงศึกษาธิการ (2532, หน้า 21) ให้ความหมายของวินัย คือ ข้อบังคับ คำสั่ง กฎหมาย กฎ กติกา ระเบียบที่สังคมวางไว้ เพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติของตนเพราะคนต้องอยู่

รวมกันเป็นหมู่ตั้งแต่หมู่เล็ก คือ ครอบครัวจนถึงหมู่ใหญ่ คือประเทศชาติ ถ้าทุกคนที่อยู่ร่วมกัน ปฏิบัติตามระเบียบวินัยที่สังคมวางไว้ก็จะนำมาซึ่งความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงปลอดภัย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2539, หน้า 759) ได้ให้ความหมายว่า ระเบียบวินัย หมายถึง การประพฤติได้เหมาะสมกับสถานการณ์ เวลา และเป็นไปตามเงื่อนไข กฎเกณฑ์ กติกา หรือข้อตกลงที่สังคมกำหนด ด้วยความเต็มใจและจริงใจ โดยไม่มีการลงโทษ หรือควบคุม

จากความหมายของความมีระเบียบวินัย ดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมตามระเบียบข้อบังคับ กฎเกณฑ์ของสังคม หรือข้อบังคับของคนในกลุ่ม

ในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจะสอดคล้องตามความมุ่งหมายที่จะให้นักเรียนได้รับการปลูกฝังในเชิงบูรณาการ โดยมุ่งสร้างเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตน ให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม จึงเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่จะต้องพัฒนาวินัยให้กับนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวินัยในตนเอง เพราะวินัยในตนเองเป็นพฤติกรรมของคนแต่ละคนที่จะรู้จักควบคุมตนเอง รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่กระทำการใด ๆ ที่ขัดขวางการทำงานของผู้อื่นรวมทั้งการไม่ประพฤติสิ่งที่ยั่วยวนต่อความเจริญของบุคคลอื่น ทั้งทางส่วนตัวและทางสังคม ครู-อาจารย์ จะต้องปลูกฝังการมีวินัยในตนเองให้กับนักเรียนและอบรมอย่างจริงจังที่จะให้นักเรียนรู้จักควบคุมความประพฤติของตนเอง ในฐานะผู้ใหญ่มีหน้าที่ให้ความรู้ อบรมบ่มนิสัยหล่อหลอมบุคลิกภาพให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ควบคู่กันไปกับการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน ที่ยังชี้ชัดเจนว่าเป็นพฤติกรรมที่แสดงว่าเป็นผู้ขาดวินัยในตนเองพร้อม ๆ กับแนวทางวิธีการที่จะพัฒนากระบวนการ วิธีการ ที่จะนำมาใช้กับนักเรียนให้สามารถพัฒนาจนเกิดวินัยในตนเองได้

การสร้างระเบียบวินัยให้แก่เด็กนั้น ต้องสร้างระเบียบวินัยในบ้านก่อน และผู้มีอิทธิพลในการสร้างระเบียบวินัยแก่เด็กก็คือ บิดามารดานั่นเอง บิดามารดาจะต้องมีความเข้าใจ และชี้แจงเหตุผลให้แก่เด็ก การกระทำต่าง ๆ ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกและมีเหตุผลเพียงพอเพื่อให้เด็กมีความเชื่อถือ บรรยากาศในบ้านจะทำให้เด็กมีระเบียบวินัย พ่อแม่จะต้องสร้างสัมพันธภาพอันดีกับลูกและต้องยอมให้เด็กมีอิสระในการพัฒนาตนเอง โรงเรียนมีอิทธิพลต่อชีวิตของเด็กมากเช่นกัน เพราะระยะเวลาที่เด็กได้รับการอบรมศึกษาในโรงเรียนตั้งแต่แรกเข้า จนจบการศึกษานั้นเป็นเวลานานหลายปี และในช่วงอันยาวนานนี้เอง เด็กจะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

ในโรงเรียนตั้งแต่วันแรกที่เข้าเรียน นับตั้งแต่ตัวอาคารเรียน สภาพห้องเรียน ระเบียบวินัยของโรงเรียน ลักษณะการอบรมสั่งสอนของครู รวมทั้งเพื่อนนักเรียนแบบต่าง ๆ เป็นต้น ประสบการณ์ที่เด็กแต่ละคนได้รับขณะอยู่ในโรงเรียนนับตั้งแต่การเรียนรู่วิชาการ และคำอบรมสั่งสอนของครู กิจกรรมทางสังคม รวมทั้งความสำเร็จภาคภูมิใจ หรือความล้มเหลวผิดหวังในการเรียน ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและในการสังคมต่าง ๆ ล้วนมีอิทธิพลในการกำหนดลักษณะนิสัยและแบบแผนของพฤติกรรมตามระเบียบที่ทางโรงเรียนวางไว้เป็นปัญหาที่น่าสนใจมาก และมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาคำเป็นต้องรีบแก้ไขโดยเร็วที่สุดเยาวชนของชาติจะต้องได้รับการฝึกให้เป็นคนมีวินัย และประพฤติตนตามระเบียบวินัยเป็นประการสำคัญ ซึ่งอยู่ในความต้องการของสังคมไทยในขณะนี้ (บุญชู แก้วประดิษฐ์, 2543, หน้า 15-17)

ชม ภูมิภาค (2525, หน้า 135) กล่าวว่า การปลูกฝังระเบียบวินัย ต้องให้ได้ทั้งหลักการและการปฏิบัติ โดยมีหลักการเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยดังนี้

1. ความมีวินัยช่วยให้ประหยัดเวลา และทำให้งานสำเร็จด้วยความเรียบร้อย
2. ผู้มีวินัยในตนเองต้องมีความตรงต่อเวลา และหน้าที่
3. การมีวินัยในตนเองนั้นเป็นสิ่งที่ฝึกฝนได้
4. การมีวินัยทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
5. การขาดระเบียบวินัย ทำให้เป็นผลเสียแก่งานและตนเอง

และนอกจากนั้น ยังจะต้องมีความรู้ความสามารถในสิ่งต่อไปนี คือ รู้จักลักษณะและคุณค่าของความมีวินัย ปฏิบัติตนเป็นนิสัยและมีวินัยในตนเอง รู้จักปรับปรุงและแก้ไขนิสัยที่บกพร่องของตนเอง ตลอดจนสามารถบอกประโยชน์ของความมีวินัยได้

ประวิณ ฒ นกร (2527, หน้า 5-6) ให้ทัศนะเกี่ยวกับการสร้างและรักษาระเบียบวินัยไว้ว่า

1. วินัยมีสภาพอ่อนไหวเหมือนน้ำ เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะแวดล้อมได้ง่ายจากแนวคิดนี้ วินัยจึงต้องให้น้ำหนัก ให้เต็มรูปทั้งในทางส่งเสริม ป้องกันและปราบปรามให้เต็มทีระบบเป็นวงจร และครบทุกขั้นตอน โดยมีความต่อเนื่อง และจริงจึงอีกทั้งจะต้องปรับสภาพแวดล้อมให้เป็นไปในทางส่งเสริมวินัยด้วย

2. วินัยเกิดขึ้นด้วยแรงจูงใจ และแรงบังคับ มีบุคลากรในการดำเนินการเกี่ยวกับวินัย วินัยเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ จึงควรเน้นหนักในทางเสริมให้อัตนินัย (Self Discipline) มากกว่าการบังคับให้รักวินัย (Authoritarian Discipline) การสร้างวินัยหมู่ (Group Discipline) ได้ผลดีในวงงานมากกว่าสร้างนิสัยส่วนบุคคล (Individual Discipline)

3. วินัยที่ต้องการให้มีลักษณะเชิงพฤติกรรม ควรใช้กระบวนการทางพฤติกรรมเข้าช่วย
การสร้างวินัย

4. วินัยเป็นผลผลิตของภาวะผู้นำ วินัยดีมาจากผู้นำดี

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดหลักการของวินัยในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ตามวัตถุประสงค์ของวินัยในโรงเรียน ก็คือต้องการส่งเสริมให้นักเรียนเติบโต
เป็นพลเมืองดี สามารถปกครองตนเองได้

2. วินัยที่ดีจะช่วยให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

3. วินัยในโรงเรียน จะต้องมึลักษณะสอดคล้องกับการพัฒนาการของนักเรียนและปัจจัย
แวดล้อมหลาย ๆ ด้าน

4. วินัยในโรงเรียนจะดำเนินไปควบคู่กับการเรียนการสอนและความต้องการพื้นฐาน
ของนักเรียนเป็นสำคัญ

5. การกำหนดกฎระเบียบวินัยในโรงเรียนควรคำนึงถึงความเหมาะสมและความต้องการ
พื้นฐานของนักเรียนเป็นสำคัญ

6. วินัยในโรงเรียนจะต้องเป็นข้อบัญญัติที่สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้
เหมาะสมกับนักเรียนเป็นสำคัญ

ความรับผิดชอบ

บราวเน และคอกัน (Browne & Cohn, 1958, p. 58 อ้างถึงใน ดนัย งามมานะ, 2518,
หน้า 35) สรุปองค์ประกอบของความรับผิดชอบว่า ได้แก่ ความไว้วางใจได้ ความคิดริเริ่ม ความไม่
ย่อท้อต่ออุปสรรค การทำงานแข็งขัน มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความปรารถนาที่จะทำดีกว่าเดิม
ผู้ที่มีความรับผิดชอบต้องเป็นผู้ที่สามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมาย มีความซื่อสัตย์
สุจริต และตรงต่อเวลา

อาวูธ หรหมนอก (2534, หน้า 69) ให้ความหมายของความรับผิดชอบ ไว้ว่า
เป็นลักษณะของบุคคลที่แสดงออกด้วยการปฏิบัติหน้าที่การงานของตน ด้วยความเอาใจใส่
ไม่หลีกเลี่ยง มีความพากเพียร เพื่อสู่เป้าหมาย มีความละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลาและพยายาม
ปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับภาระกระทำของตนเองด้วยความเต็มใจทั้งในด้าน
ที่เป็นผลดีและผลเสีย

บุญเตือน บัณเฑาะ (2535, หน้า 30) ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึง
ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสนใจ พากเพียรพยายาม และละเอียดรอบคอบ มีความตั้งใจ
ในการที่จะปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รักษาสิทธิและหน้าที่ของตน ยอมรับฟังความคิดเห็น

ของผู้อื่น ขอมรับผลการกระทำของตนด้วยความเต็มใจ ทั้งในด้านผลดี และผลเสีย อีกทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น ไม่ปิดความรับผิดชอบให้ผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริตและตรงต่อเวลา

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมดของความรับผิดชอบพอจะสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความตั้งใจมุ่งมั่น เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติภาระหน้าที่การทำงานทั้งส่วนตัว และส่วนรวมให้บรรลุถึงความสำเร็จ และยอมรับต่อผลของการกระทำนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นผลดี หรือผลเสีย

เด็กจะมีความรับผิดชอบมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูและความสัมพันธ์ในครอบครัว มุสเซน คองเกอร์ และเคแกน (Mussen, Conger & Kagan, 1969, p. 627) กล่าวว่า ในครอบครัวที่พ่อแม่ใช้อำนาจสิทธิขาด ปกครองลูกโดยวิธีบังคับควบคุม ถืออำนาจ ห้ามปราม ไม่เปิดโอกาสให้ลูกฟังตนเอง ไม่ให้อิสระแก่เด็ก จะทำให้เด็กไม่เป็นตัวของตัวเอง และขาดความรับผิดชอบ ตรงกันข้ามในครอบครัวที่พ่อแม่ส่งเสริมความเป็นตัวของตัวเองให้ลูกโดยวิธีฝึกให้ลูกรู้จักฟังตนเองให้เหมาะสมกับวัย ปกครองลูกด้วยเหตุผล ปล่อยให้เด็กมีอิสระในการทำสิ่งที่เด็กพอจะทำได้ สิ่งเหล่านี้ย่อมจะปลูกฝังความรับผิดชอบต่อเด็กได้

เซียร์ส แมคโคบี และเลวิน (Sears, Maccoby & Levin, 1957, pp. 138-143) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า เมื่อเด็กเกิดใหม่ ๆ ยังต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา จนเมื่ออายุ 6 เดือน เด็กจะเริ่มเปลี่ยนจากการรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นไปสู่การช่วยเหลือตนเอง พฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การเคลื่อนไหว การรับประทานอาหาร การขับถ่าย การแต่งกาย จะพัฒนาไปตามลำดับขั้น จากการต้องพึ่งผู้อื่นจนสามารถทำได้ด้วยตนเอง

มีผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะในการฝึกความรับผิดชอบต่อเด็ก ไว้ดังนี้ มีทตัน และแฮร์ริส (Mitton & Harris, 1962, pp. 407-416) กล่าวถึงข้อเสนอแนะไว้ว่า

1. ควรฝึกความรับผิดชอบต่อเด็กตั้งแต่วัยน้อย ๆ
2. ควรให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสฝึกความรับผิดชอบโดยการปฏิบัติจริง ให้เด็กมีส่วนร่วมในการทำงาน
3. การจัดประสบการณ์ให้เด็กรับผิดชอบ ควรให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล
4. ควรให้เด็กได้ทราบว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากตัวเด็ก
5. ในการฝึกความรับผิดชอบนั้น ผู้ใหญ่ต้องรู้จักยืดหยุ่น ไม่ควรเร่งรัดเด็กจนเกินไป
6. ต้องระลึกเสมอว่า ในการทำงานนั้นเด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่

7. เด็กต้องการความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ ดังนั้นเมื่อมอบหมายงานไปแล้ว ก็ควรให้เด็กได้รับผิดชอบอย่างเต็มที่

8. ทักษะและพฤติกรรมความรับผิดชอบของผู้ใหญ่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการความรับผิดชอบของเด็ก

9. การให้เด็กรับผิดชอบเกินความสามารถก็อาจเป็นอันตรายแก่เด็กได้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยศึกษาและสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยศึกษา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยศึกษา มีทั้งแบบบูรณาการและจัดสอนแยกเฉพาะคุณธรรมที่ต้องการเน้น ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมจึงต้องจัดประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาค่านิยม และจริยธรรมต่อผู้เรียน สิ่งที่เราควรตระหนัก คือ ความรู้สึกของนักเรียนต้องให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการกระทำ ซึ่งจะนำไปสู่ความชื่นชม การจัดประสบการณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถช่วยพัฒนาจริยธรรมคุณธรรมและค่านิยม สรุปได้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535, หน้า 34-35)

1. ให้ผู้เรียนอยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี ได้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันจนเห็นคุณค่า เช่น ถ้าต้องการให้มีความสามัคคี สามารถทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะได้ ผู้ใหญ่ก็ต้องมีความสามัคคี โดยจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ประจักษ์ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เมื่อผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างเห็นคุณค่าและการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะตามที่ได้ปฏิบัติจริงนาน ๆ เข้าผู้เรียนก็จะยอมรับค่านิยมนั้นและยึดถือปฏิบัติจนเป็นนิสัย

2. เสนอปัญหาให้ผู้เรียนคิด โดยใช้กรณีตัวอย่าง เรื่องจริง สร้างสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนใช้เหตุผลอยู่ตลอดเวลา เมื่อผู้เรียนพบปัญหาของคนอื่นหรือสังคมอื่น ก็จะนำมาเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของตนเอง ทำให้เกิดความรู้สึกสำนึกที่จะปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองโดยปริยาย

3. แสวงหาแบบอย่าง กิจกรรมต่าง ๆ และวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่น ศิลปะประเพณีชาติ สิ่งเหล่านี้จะขัดเกลาความคิดและจิตใจของผู้เรียนให้ประณีต ละเอียดย่อม และสร้างค่านิยมได้

4. จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาประสบการณ์จากวิชาการบางอย่างที่สามารถพัฒนาค่านิยมได้ เช่น วิทยาศาสตร์ช่วยสร้างค่านิยมให้รักความจริง มีเหตุผล

5. ให้โอกาสผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ เช่น ตั้งชมรม สโมสรให้อิสระแก่ผู้เรียนตามรสนิยมและความปรารถนา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองบนพื้นฐานความถนัดและความสนใจ

การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาอาจแยกได้ดังนี้

ระดับ ป. 1-2 ให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์หรือผลของการกระทำโดยจัดกิจกรรมให้เห็นประโยชน์และโทษ เน้นความรู้สึกในการกระทำหรือไม่กระทำว่ามีผลต่อตนเอง ต่อเพื่อน และต่อส่วนรวมอย่างไรบ้าง

ระดับ ป. 3-4 ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามแบบที่ครูกำหนดให้ หรือทำตามตัวอย่างจากครูจากเพื่อน โดยครูเป็นผู้กระตุ้น

ระดับ ป. 5-6 ให้ผู้เรียนตัดสินใจกระทำด้วยตนเอง ด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง โดยลดบทบาทของครูหรือสังคมลง

การเรียนการสอนจริยศึกษามุ่งหวังให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้อง มีลักษณะที่ดี ยึดมั่นกับค่านิยมและคุณธรรม ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนครูจะต้องทำให้นักเรียนเกิดคุณสมบัติใน 3 ด้าน ดังนี้ (สงบ ลักษณะ, 2525, หน้า 47)

1. พุทธิพิสัย ได้แก่ การเกิดความรู้ความเข้าใจว่าสิ่งใดดี สิ่งใดถูกต้อง สิ่งใดควรควรเว้น สิ่งใดไม่ควรทำ
2. จิตพิสัย ได้แก่ การเกิดความรู้สึกโน้มน้าวเชิงทางอารมณ์ที่สะท้อนออกมาในลักษณะของการชอบ-ไม่ชอบในบางสิ่งบางอย่าง มีความพอใจ สนใจ ซาบซึ้ง เต็มใจเห็นความสำคัญมีความสุขที่จะกระทำ รับเอาค่านิยมมาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติเป็นพิสัย
3. ทักษะพิสัย ได้แก่ ความสามารถที่จะลงมือกระทำปฏิบัติด้วยกายหรือวาจาในจริยธรรมต่าง ๆ

การจัดการเรียนการสอน ครูจะต้องวางแผนอย่างเป็นระบบโดยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาหลักสูตร
2. วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร/หน่วย แล้วปรับเป็นจุดประสงค์การเรียนการสอน
3. กำหนดเนื้อหา/กิจกรรมของหลักสูตร
4. จัดทำแผนการสอน
5. ดำเนินการจัดการเรียนการสอน
6. ดำเนินการวัดและประเมินผล

7. ซ่อมเสริม-ปรับปรุง-ส่งเสริม

8. ตัดสินผลการเรียน

การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

ก่องแก้ว เจริญอักษร (2522, หน้า 46-48) ได้กล่าวถึงแนวทางการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดลอมให้เอื้อต่อการส่งเสริมจริยธรรมไว้ดังนี้

1. โรงเรียนตลอดจนบริเวณโรงเรียน ไม่ว่าจะคับแคบหรือกว้างขวางอย่างไร ต้องให้สะอาด ความสะอาดจะเป็นสง่าแก่โรงเรียน ควรประดับพิถีพินด้วยไม้ดอกไม้ใบ เพื่อจะได้ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีแก่สายตาและจิตใจของนักเรียน ให้รักโรงเรียนของตน อาณาบริเวณ โดยเฉพาะหน้าประตูโรงเรียน เสาธง หน้าห้องผู้บริหารโรงเรียน และห้องประชุม เป็นบริเวณที่มีความหมายต่อนักเรียนมาก

2. สถานที่ควรจัดให้ดูศักดิ์สิทธิ์ น่าเคารพกราบไหว้ เช่น สถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูป หรือที่ตั้งของบุคคลสำคัญในระดับต่าง ๆ ควรมีการเปลี่ยนแปลงเครื่องประดับเปลี่ยนดอกไม้ หรือตกแต่งใหม่ให้ดูสง่า น่าเกรงขามเสมอ เป็นต้น

3. จัดให้มีป้ายแสดงคติธรรม คำขวัญทางศาสนา ป้ายแสดงปรัชญา คุณธรรมที่โรงเรียนยึดมั่น ตีตราประกาศไว้ในที่อันควร หรือป้ายแจ้งข้อดีในทางพฤกษศาสตร์ของโรงเรียนก็ควรเพิ่มป้ายคำขวัญ หรือคติธรรมที่โรงเรียนต้องการเข้าไปด้วย เพื่อจะได้เป็นการสอนจริยธรรมผ่านทางสายตาของนักเรียนทั้งจะทำให้ นักเรียนรักการอ่าน ไปโดยปริยาย

4. ควรจัดให้มีกิจกรรมนักเรียน เช่น จัดให้มีกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาหรือที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น รายละเอียดของกิจกรรมในแนวดังกล่าว จะช่วยทำให้นักเรียนมีความซาบซึ้งตรึงใจมองเห็นคุณค่าของจริยธรรม วัฒนธรรมได้

5. การจัดงานประจำปีของโรงเรียน เช่น การให้นักเรียนร่วมกันแสดงละครคติธรรม หรือละครที่เน้นให้เห็นแบบอย่างของพระเอก นางเอก ผู้ร้าย การร่วมมือกันทำงานให้โรงเรียน ความใกล้ชิดระหว่างครู-นักเรียน การได้รับคำชมเชย การดำเนินด้วยความรักใคร่ ฯลฯ เหล่านี้ เป็นผลพลอยได้จากกิจกรรมที่ให้นักเรียนในการปรับตัว และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นการสอนจริยธรรมผ่านการประพาดพิงต่อกัน ซึ่งบางครั้งแม้เตรียมบทเรียนตามตำราไว้ก็อาจสอนไม่ได้ผลเท่าที่ควรได้

6. แบบอย่างจากครู อาจารย์ในโรงเรียน เช่น การทักทาย ไหว้ กราบระหว่าง ครูใหญ่-นักเรียน การไม่คุยกันในห้องประชุม การไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียวใส่นักเรียน การไม่กล่าวคำเสียดสีประชดประชันยามเมื่อนักเรียนทำผิด การทักทายนักเรียน การให้ความเอาใจใส่แก่นักเรียน ฯลฯ

เหล่านี้ เป็นช่องทางให้นักเรียน ได้พบเห็นจริยธรรมจากการประพฤติปฏิบัติต่อกันจากครู อาจารย์ ของเขาเอง

ยังมีการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในด้านอื่น ๆ อีกมาก จึงพอสรุปได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ดงาม ที่ปรากฏแก่ประสาทสัมผัสทั้ง 5 จะเป็นการสอนจริยศึกษาแก่นักเรียนไป พร้อมกัน รวมทั้งกิจกรรมนักเรียนทางด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา ก็เป็นแรงสำคัญด้วย

การวัดและประเมินผลจริยศึกษา

รูปแบบการวัดจริยธรรม สามารถแบ่งออกได้คือ

ก. วัดเนื้อหาจริยธรรม เนื้อหาความรู้ (Knowledge) หมายถึง เนื้อหาของจริยธรรม ที่โรงเรียนหรือสังคมกำหนดไว้ และนำเนื้อหาเหล่านี้ที่ถือว่าดีงามสอนให้ผู้เรียน หรือคนในสังคม นำไปประพฤติปฏิบัติกัน และเมื่อประพฤติปฏิบัติแล้วจะทำให้สังคมอยู่ได้อย่างมีความสุข ทั้งตนเองและผู้อื่น สิ่งที่ดีงามสอนจึงเป็นเนื้อหาที่ควรรู้ไว้ก่อน การสอนความรู้แบบนี้ โรงเรียน หรือวิทยาลัยจะใช้มากที่สุด เพราะมีวิชาที่มีเนื้อหาทางจริยธรรมเกี่ยวข้องอยู่มาก การสร้างข้อสอบ แบบนี้เป็นแบบการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ข้อสอบอาจเป็นการอธิบาย เต็มคำ จับคู่ และ เลือกตอบ ก็ได้ แล้วแต่จุดประสงค์ของการสอบ

ข. วัดความรู้สึทางจริยธรรม ความรู้สึกเป็นพื้นฐานอันหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม จริยธรรมจริง ๆ แล้วเน้นการแสดง การตัดสินใจลงมือกระทำเมื่อพบกับปัญหาทางจริยธรรม ซึ่งการตัดสินใจนั้น แสดงว่าต้องมีพื้นฐานความรู้สึกมาก่อน ถ้าเรามีจุดประสงค์เพื่อต้องการดูว่า ความรู้สึกทางจริยธรรมของคนนั้นมีมากน้อยเพียงใดก็สามารถสร้างเครื่องมือวัดดูก่อนได้ ซึ่งจะสามารถเอา ผลของความรู้สึกไปพยากรณ์การแสดงออกมาทางจริยธรรมได้บ้าง ความรู้สึกทางจริยธรรมบางที ก็เรียกว่า เจตคติต่อจริยธรรมคือมีจริยธรรมเป็นเป้า ความรู้สึกต่อเป้าเป็นจริยธรรมเรียกว่า เจตคติต่อ จริยธรรมได้เช่นกัน

การวัดแบบนี้ใช้วิธีการของการวัดเจตคติก็ได้ นั่นคือ กำหนดเป้าซึ่งเป็นจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ แล้วเขียนข้อความแสดงความรู้สึกต่อเป้า อาจใช้วิธีของเทอร์สโตนหรือของลิเคิร์ต หรือของออสกู๊ด ก็ได้แล้วแต่จะเห็นว่าเหมาะสม สิ่งที่เราจะวัดก็คือ เป้าที่จะวัดเป็นอะไร จะต้องหา ข้อความแสดงความรู้สึกต่อเป้าให้มีความเป็น ไปได้มากที่สุด ทดลองแล้วจึงจะเหลือหรือมีคุณภาพ มากข้อ

การวัดความรู้สึกทางจริยธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง โดยกำหนดข้อความแสดงออกทางจริยธรรม อาจไม่เจาะจงด้านใดด้านหนึ่งก็ได้ แล้วให้ผู้ตอบพิจารณาข้อความแล้วตอบตามความรู้สึกของเขา คะแนนที่ออกมาสามารถแปลผลความรู้สึกเกี่ยวกับจริยธรรมได้

ค. วัดพฤติกรรมการแสดงออกทางจริยธรรม ด้านนี้เป็นการวัดจริยธรรมได้ตรงจุดที่สุด เพราะจริยธรรมมองในแง่การพิจารณาตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อพบสภาพ ความขัดแย้งทางจริยธรรมขึ้นมากการตัดสินใจจึงต้องใช้ค่านิยมหรือคุณธรรมระดับใดระดับหนึ่ง แล้วแต่มนโนธรรมหรือจิตสำนึกที่สั่งสมอยู่ในใจคนนั้น การวัดการกระทำจึงสามารถทำได้ หลายแบบ

1. การสังเกตพฤติกรรม เป็นการเฝ้ามองดูอย่างมีจุดมุ่งหมาย เครื่องมือที่สำคัญจึงเป็นตา นั้นเอง ตากับการรับรู้จะต้องมีความเที่ยงตรงสามารถจำแนกพฤติกรรมของผู้ที่ถูกสังเกตได้อย่างดี สิ่งที่จะช่วยในการสังเกตอีกอย่างหนึ่งคือ บัตรรายการ ในบัตรรายการนี้จะมีพฤติกรรมที่ต้องสังเกต ไว้จำนวนหนึ่ง การสังเกตที่ดีต้องพยายาม ไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวและควรกำหนดระยะเวลาให้ เหมาะสมจึงจะดี การสังเกตถ้ามีผู้สังเกต 2 คนขึ้นไปก็จะดี เพื่อจะได้นำผลของการสังเกตมา ตรวจสอบว่า ผลการสังเกตสอดคล้องกันหรือไม่ ถ้าผลการสังเกตไม่สอดคล้องกันถือว่าการสังเกต ไม่คนใดคนหนึ่งจะต้องคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง จึงควรระวัง

2. การสัมภาษณ์ หมายถึง การพูดคุยกันอย่างมีจุดมุ่งหมาย เครื่องมือสำคัญจึงเป็นปาก แต่ต้องพูดได้ ถ้าพูดไม่ได้ก็สัมภาษณ์ไม่ได้ จุดมุ่งหมายในที่นี้คือ ต้องการทราบพฤติกรรมทาง จริยธรรมจากผู้ถูกสัมภาษณ์ เพื่อช่วยให้การสัมภาษณ์เป็นมาตรฐานมากขึ้น จึงควรมีข้อคำถามไว้ ก่อน และถามเน้นประเด็นที่เราต้องการศึกษา ถ้าผู้ตอบเลียงไปทางอื่น ผู้สัมภาษณ์พยายามตะล่อม เข้าสู่จุดหมายที่ต้องการให้ได้ การศึกษาของโคลเบอร์ก หรือพิอาเจท์ ก็ใช้วิธีการสัมภาษณ์เหมือนกัน โดยใช้คำถามที่มีปัญหาทางจริยธรรม ถามผู้ถูกสัมภาษณ์ แล้วรวบรวมผลนำมาวิเคราะห์ในที่สุด จึงรู้ว่าแต่ละระดับใดมีเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับใด ซึ่งเขาเป็นคนจัดประเภทเหตุผลทางจริยธรรม ที่ได้จากการสัมภาษณ์ จึงได้ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ผลจากการสัมภาษณ์เราสามารถรู้ ความรู้สึกของผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าคิดอย่างไร เมื่อพบกับสถานการณ์ที่ต้องใช้หลักจริยธรรมตัดสินใจ แล้วสรุปเป็นคะแนนจริยธรรมได้

3. ใช้ข้อความแสดงจริยธรรมให้เลือกตอบ ข้อความที่ใช้จะยาวหรือสั้นก็ได้ แต่จะต้อง เป็นข้อความที่มีเงื่อนไขปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรม ผู้ที่ตอบจะต้องใช้เหตุผลจริยธรรมมาตอบ ส่วนตัว เลือกที่กำหนดไว้ให้ตอบขึ้นอยู่กับข้อความนั้น ๆ ด้วย แต่ละข้อจะใช้ตัวเลือกเหมือนกันหรือต่างกัน ก็ได้ แต่ข้อสอบชุดหนึ่ง ๆ ควรสามารถให้คะแนนแต่ละข้อได้เท่ากัน ทางที่ง่ายคือ ให้ตัวเลือก

จำนวนเท่ากัน และตัวเลือกจะเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นก็ได้ แต่จุดประสงค์ต้องการว่าการกระทำหรือพฤติกรรมทางจริยธรรมแบบนั้น เขาเคยประพฤติปฏิบัติหรือไม่ ข้อเสียของเครื่องมือวัดแบบนี้อยู่ตรงการไม่ตอบความจริง มักจะแก้งตอบถ้าเป็นผู้ใหญ่ แต่เด็ก ๆ จะตอบความจริงเป็นส่วนใหญ่

4. ใช้สถานการณ์ย่อย ๆ ให้เขียนตอบ สถานการณ์ย่อยนี้จะเป็นเรื่องสั้นที่มีความขัดแย้งต้องแก้ปัญหาโดยวิธีการทางจริยธรรม ลักษณะเหมือนเรื่องสั้นที่ใช้สัมภาษณ์ แต่ในครั้งนีให้ผู้สอบเขียนตอบว่าจะแก้ปัญหายังไร พร้อมเหตุผลประกอบด้วย จะได้สามารถนำไปเปรียบเทียบระดับของจริยธรรมได้ ในการตรวจให้คะแนนนั้นจะต้องยึดหลักระดับของจริยธรรมแบบใดแบบหนึ่งมาเป็นบรรทัดฐานในการเปรียบเทียบเมื่อแน่ใจว่ายึดแบบใดแล้วการตรวจคำตอบก็จะต้องจำแนกแยกแยะให้เข้าลำดับจริยธรรมที่กำหนดไว้นั้น แล้วจึงกำหนดคะแนนตามระดับจริยธรรม การพิจารณาระดับจริยธรรมนั้นเหตุผลประกอบการตัดสินใจกระทำลงไปถือว่าช่วยให้ความกระจ่างอย่างมากเป็นการง่ายที่จะพิจารณาประกอบ

5. ใช้สถานการณ์ย่อย ๆ แล้วเขียนตัวเลือกให้ตอบ สถานการณ์ในที่นี้อาจจะยาวหรือสั้นก็ได้ แต่ให้เป็นลักษณะที่มีปัญหาเชิงจริยธรรมอยู่ ยิ่งซับซ้อนก็จะยิ่งยากแก่การตัดสินใจ แต่ต้องระวังเรื่องภาษา เพราะผู้ตอบบางคนอ่านไม่เข้าใจ หรือจับต้นชนปลายไม่ถูก เลยไม่สามารถพิจารณาตัดสินใจได้ดังที่ตนเองคิดก็เลยเดาส่งเดชไปอย่างนั้น ถ้าเป็นแบบนี้แสดงว่าข้อที่มีสถานการณ์แบบนี้ไม่ควรตัดออก ปัญหาความขัดแย้งทางจริยธรรมอาจมีหลายแง่ แต่ถ้าการใช้ภาษาอธิบายสถานการณ์วุ่นวายไม่กระจ่างมักจะมีปัญหาการตีความ ผู้เขียนข้อสอบจึงควรระวังข้อนี้ให้ดี บางทีสถานการณ์ยาวเหยียดเป็นหน้า แต่สรุปปัญหาแล้วเหมือน ๆ กับสถานการณ์ 3 บรรทัด อย่างนี้ก็ไม่ได้เหมือนกัน การเลือกสถานการณ์จึงควรระวังอย่างยิ่ง

หลักในการเขียนตัวเลือก

1. เมื่อได้สถานการณ์แล้ว ส่งให้กลุ่มตัวอย่างตอบคำถามจากสถานการณ์เหมือนแบบเดิม ข้อความนั่นเอง

2. ยึดเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจทางจริยธรรม โดยอาศัยทฤษฎีหรือความเชื่อใดก็ได้ให้เลือกเอาอย่างหนึ่ง

3. จำแนกแนวการตอบออกเป็นระดับ ๆ ในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมทำเป็นพวก ๆ ไว้

4. พิจารณาเอาแนวคิดจากการตอบมาทำเป็นตัวเลือก โดยการคัดแปลงปรับปรุง ดังนั้นจะเห็นว่าแต่ละระดับอายุอาจจะแตกต่างกันก็ได้ ในการเขียนตัวเลือกอาจจะมีเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ผิดหรือถูกก็ได้ หรือจะใช้เพียงด้านเดียว เช่น ผิดหรือถูกอย่างเดียวก็ได้ แต่เหตุผลจะต้องอิงเกณฑ์ตามทฤษฎี

เกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจทางจริยธรรม

ในการสร้างเครื่องมือสอบวัดทางจริยธรรมนั้นเมื่อมีสถานการณ์หรือข้อคำถามให้เขาตอบ และมีคำตอบออกมาแล้ว จะต้องนำมาพิจารณาว่า การตอบนั้นควรตรวจให้คะแนนเท่าไร อาศัยเหตุผลใดจึงให้คะแนนเท่านั้น การให้คะแนนหรือการพิจารณาเหตุผลในการตอบแต่ละคำถาม จึงถือเป็นสิ่งสำคัญมาก การพิจารณาโดยความคิดตนเองเป็นแบบอัตโนมัติเกินไป อาจขาดความเชื่อถือได้ จึงจำเป็นต้องยึดหลักทางศาสนา ปรัชญาหรือทฤษฎีทางจริยธรรมต่าง ๆ เท่าที่มีอยู่เพื่อเป็นเกณฑ์ในการให้คะแนน โดยทั่วไปแล้วคนมีจริยธรรมสูงควรได้คะแนนมาก คนมีจริยธรรมต่ำควรได้คะแนนน้อย จึงควรมีความเที่ยงตรง

เกณฑ์ในการพิจารณาให้คะแนนจึงควรยึดหลักต่อไปนี้

1. เกณฑ์การแบ่งบุคคล 4 จำพวก ตามแนวพุทธศาสนา จากพระไตรปิฎก จริยศาสตร์ระดับโลกุตตรศึกษา ได้ในเรื่องบุคคล 4 จำพวกตามนัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในฉลาวาสสูตร บุคคลทั้ง 4 พวกคือ

พวกที่ 1 ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น

พวกที่ 2 ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น

พวกที่ 3 ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น

พวกที่ 4 ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น

พระองค์ทรงอธิบายต่อไปว่า คนพวกที่ 1 ดินน้อยที่สุด คนพวกที่ 4 ดินมากที่สุด

ส่วนระหว่างคนพวกที่ 2 กับ 3 นั้น คนพวกที่ 3 ดีกว่าคนพวกที่ 2 นั่นคือ คนพวกที่ 4 ดินมากที่สุด รองลงมาเป็นคนพวกที่ 3, 2 และ 1 ตามลำดับ

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายความหมายและประเภทของประโยชน์ไว้มากมาย แต่ไม่มี ความหมายที่เกี่ยวกับประโยชน์ทางกายเลย เป็นประโยชน์ทางใจทั้งนั้น พระพุทธเจ้าทรงอธิบายต่อไปว่า “ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น” หมายถึง “คนที่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโลก โกรธ หลง ด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนให้ผู้อื่นกำจัด” ส่วนคนที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนแต่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น หมายถึง คนที่ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโลก โกรธ หลง ด้วยตนเอง แต่ชักชวนให้คนอื่นกำจัด จึงอาจสรุปบุคคล 4 จำพวกได้ดังนี้

คนพวกที่ 1 ไม่กำจัดกิเลสตน และไม่ช่วยกำจัดกิเลสผู้อื่น

คนพวกที่ 2 ไม่กำจัดกิเลสตน แต่ช่วยกำจัดกิเลสผู้อื่น

คนพวกที่ 3 กำจัดกิเลสตน แต่ไม่ช่วยกำจัดกิเลสผู้อื่น

คนพวกที่ 4 กำจัดกิเลสตน และช่วยกำจัดกิเลสผู้อื่น

2. เกณฑ์จากการแบ่งการพัฒนาทางจริยธรรมของพือาเจท์ จากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพือาเจท์ จะเห็นว่าแบ่งหลักการทางจริยธรรมเป็น 2 ระดับคือ ระยะเด็กยึดหลักจริยธรรมจากผู้อื่น และระดับเด็กยึดหลักจริยธรรมของตนเอง ถ้าอาศัยทฤษฎีพือาเจท์มาพิจารณาผลการตอบ ก็สามารรถจะให้คะแนนเพียง 2 ระดับเท่านั้น

ระดับคะแนนต่ำ เมื่อผู้ตอบให้เหตุผลการตอบโดยยึดปริมาณการกระทำเป็นสำคัญ ไม่ได้ให้เหตุผลทางเจตนาของผู้กระทำ

ระดับคะแนนสูง เมื่อผู้ตอบให้เหตุผลคำนึงถึงความยุติธรรมและพิจารณาผลการกระทำว่ามีเจตนาด้วยหรือไม่

3. เกณฑ์จากการแบ่งการพัฒนาทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก จากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก มีการแบ่งชั้นการแสดงผลทางจริยธรรมเป็น 6 ชั้น แบ่งระดับใหญ่เป็น 3 ระดับ ดังนั้นถ้าผู้สร้างเครื่องมือวัดจริยธรรมยึดผลการตอบตามแนวทฤษฎีนี้ จะต้องคำนึงถึงการให้คะแนนไว้ 2 แบบคือ คะแนนแตกต่างกันอย่างมาก 6 ชั้น กับแบบคะแนนต่างกัน 3 ระดับ

3.1 คะแนนแตกต่างกันอย่างมาก 6 ใน 6 ชั้นนั้น คะแนนน้อยเริ่มจากชั้นที่ 1 ถึงชั้นที่ 6 คะแนนมากที่สุด โดยพิจารณาเหตุผลการตัดสินใจใช้จริยธรรมได้ดังนี้

- 3.1.1 ดีหรือเลวเป็นผลมาจากการกลัวถูกลงโทษหรือการให้รางวัล
- 3.1.2 ดีหรือเลวเพราะเขาช่วยเรา เราช่วยเขาไม่มีความจงรักภักดีหรือซื้อสัตย์
- 3.1.3 ดีหรือเลวขึ้นอยู่กับกลุ่มปฏิบัติ ทำให้กลุ่มชอบพอ
- 3.1.4 ดีหรือเลวขึ้นอยู่กับการทำตามหน้าที่ กฎหมายและหลักศาสนา
- 3.1.5 ดีหรือเลวมองการทำตามสัญญาประชาคมเห็นประโยชน์สังคมเป็นใหญ่
- 3.1.6 ดีหรือเลวขึ้นอยู่กับมโนธรรมของตน ทำตามอุดมการณ์สากล

3.2 ถ้าจะปรับเป็น 3 ระดับ อาจกล่าวได้ดังนี้

- 3.2.1 เป็นการกระทำเพื่อให้ตนเองพอใจ
- 3.2.2 เป็นการกระทำเพื่อให้สังคมได้ประโยชน์
- 3.2.3 เป็นการกระทำเพื่ออุทิศตนตามอุดมการณ์สากล

4. เกณฑ์การแบ่งจริยธรรมตามแนวของบรอนเฟนเบรนเนอร์ แบ่งลักษณะจริยธรรม 5 ลักษณะคือ

- 4.1 เป็นการกระทำเพื่อความพอใจของตน โดยไม่คำนึงถึงคนอื่น
- 4.2 เป็นการกระทำตามคำสั่งของผู้อื่น เช่น พ่อแม่หรือผู้ใหญ่
- 4.3 เป็นการกระทำตามแนวทางของเพื่อนสนิท

4.4 เป็นการกระทำตามเป้าหมายของกลุ่มหรือสังคม

4.5 เป็นการกระทำตามจุดหมายของเหตุผลหรือหลักการ

5. เกณฑ์ระดับจริยธรรมตามแนวคณะกรรมการ โครงการศึกษาจริยธรรมไทย เกณฑ์นี้แบ่งระดับจริยธรรมออกเป็น 4 ระดับ

5.1 ทำความดีเพื่อประโยชน์บางประการของตน

5.2 ทำความดีเพื่อผู้อื่นในวงแคบ

5.3 ทำความดีเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

5.4 ทำความดีเพื่อความดีและเพื่ออุดมการณ์อันเป็นสากล

6. เกณฑ์จากหน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู จากการศึกษาวิจัยของอาจารย์และนักศึกษาสังกัดสถานศึกษามการฝึกหัดครู คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญทางจริยธรรม ได้สรุปเกณฑ์ในการสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรม 3 ประการ เกณฑ์ 3 ประการนี้กำหนดไว้ในการพิจารณาเหตุผลจริยธรรมของตัวเลือกจากสถานการณ์ เกณฑ์ดังกล่าวมีดังนี้

6.1 เป็นพฤติกรรมที่กระทำให้ตน บุคคลอื่นและ/ หรือสังคมเดือดร้อน

6.2 เป็นพฤติกรรมที่ไม่ทำความชั่ว ไม่กระทำให้ตน บุคคลอื่นและ/หรือสังคมเดือดร้อน

6.3 เป็นพฤติกรรมทำความดี กระทำเพื่อประโยชน์ให้ตน บุคคลอื่นและ/หรือสังคม

7. เกณฑ์ผสมผสานหลักการแสดงการทำความดี เกณฑ์นี้เกิดจากการสังเคราะห์หลักการทำความดีว่าการแสดงการกระทำแบบใดจึงน่าจะเป็นระดับความดีที่แตกต่างกัน นั่นคือเริ่มจากความดีน้อยขึ้นไปถึงความดีมาก เพื่อให้การพิจารณาง่าย ขอแบ่งเป็น 3 ลักษณะ

7.1 การแสดงเหตุผลการกระทำ เพื่อเอาตนเองเป็นหลักประจำ

7.2 การแสดงเหตุผลการกระทำ เพื่อผู้ที่รู้จักคุ้นเคย

7.3 การแสดงเหตุผลการกระทำ เพื่อสังคมหรือผู้อื่นทั่วไปโดยไม่หวังผลตอบแทน

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรม

จริยธรรมประกอบไปด้วย 3 ส่วนคือ ความรู้ในเนื้อหาทางจริยธรรม ความรู้สู่ทิศทางจริยธรรม และพฤติกรรมทางจริยธรรม รูปแบบการดำเนินการวัดจริยธรรมมีดังนี้

1. กำหนดจริยธรรมที่จะวัด เป็นเหมือนจุดประสงค์ว่าต้องการวัดจริยธรรมอะไร เป็นแบบรวม ๆ หรือแบบเดี่ยว ๆ เฉพาะอย่าง เช่น ความซื่อสัตย์ ความกรุณา ความยุติธรรม ฯลฯ เป็นต้น

2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจจริยธรรมนั้น ๆ คิขึ้น สามารถนิยามได้แจ่มชัด เพราะการวัดผลอะไรจะต้องรู้ว่าสิ่งที่ต้องการมีหน้าตาเป็นอย่างไร ถ้ารู้ว่าไม่ดีจะวัดถูกต้องได้อย่างไร การศึกษาทฤษฎี เอกสารการวิจัย หรือผลการศึกษารายละเอียดทั้งหลายเกี่ยวกับจริยธรรมนั้น ๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

3. เลือกรูปแบบของเครื่องมือ ในการสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรมมีรูปแบบหลายอย่างแล้วแต่ผู้สอนจะเลือกตามความเหมาะสมของจุดมุ่งหมาย รูปแบบของเครื่องมือ เช่น

- แบบการสัมภาษณ์
 - แบบการสังเกต
 - แบบการเขียนตอบ
 - แบบสร้างจินตนาการ
- โดยเฉพาะแบบการเขียนตอบนั้น ที่นิยมกันคือ
- แบบเติมเสรี
 - แบบมีตัวเลือก ซึ่งยังแบ่งย่อยอีกมาก

4. เขียนข้อความ ภาพ หรือสถานการณ์และข้อคำถาม ในขั้นนี้เอาความรู้จากขั้นที่ 1 ถึง 3 มาใช้ประโยชน์ เพื่อเขียนข้อคำถามให้สามารถวัดจริยธรรมที่ต้องการให้ได้ ถ้าใช้แบบสัมภาษณ์ก็ต้องเขียนข้อความอย่างหนึ่ง ถ้าการสังเกตก็ต้องทำเป็นข้อรายการ ถ้าเป็นแบบเขียนตอบก็ต้องมีสถานการณ์ เป็นภาพหรือภาพก็ได้ แล้วมีคำถาม ซึ่งอาจให้ตอบแบบอิสระหรือกำหนดคำตอบไว้ให้ ในขั้นนี้จะต้องคำนึงถึงวิธีการกำหนดคะแนนด้วย เพื่อเป็นแนวทางในการให้คะแนนจากผลการตอบข้อคำถามนั้น ๆ

5. ตรวจสอบเครื่องมือ เป็นการตรวจสอบเบื้องต้น โดยผู้ชำนาญทางจริยธรรมด้านนั้น และโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวัดผล ทั้งนี้ก็เพื่อให้เครื่องมือที่สร้างขึ้นมาก่อนไปทดลองมีความมั่นใจขั้นแรกก่อน ถ้าเสียก็คงเสียหน่อยหน่อย ไม่ต้องเป็นภาระในการสร้างใหม่ทั้งหมด

6. ตรวจสอบคุณสมบัติรายข้อ หลังจากทดลองแล้ว ผู้สร้างเครื่องมือตรวจให้คะแนน แล้วนำมาวิเคราะห์หาคุณภาพเบื้องต้น ว่าแต่ละข้อวัดจริยธรรมนั้น ได้จริงหรือไม่ ข้อใดมีคุณภาพดี เก็บเอาไว้ ข้อใดไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดเอาไปปรับปรุงแก้ไขทดลองใหม่ แต่ถ้าสร้างข้อสอบไว้มาก ๆ แล้ว ก็สามารถเลือกเอาแต่ข้อดี ๆ ไปจัดทำเป็นข้อสอบวัดจริยธรรมนั้นได้เลย

7. จัดข้อสอบเป็นชุด คำว่าเป็นชุดในที่นี้เป็นกลุ่มของข้อสอบที่มีจำนวนข้อสอบดีทุก ๆ ข้อ ตรงตามจุดมุ่งหมายในการวัดจริยธรรมครั้งนี้ จำนวนข้อต้องมีสัดส่วนของจริยธรรมที่ต้องการ

วัดเป็นส่วนตามที่ตั้งไว้ สร้างคำชี้แจงการสอบ จัดวางแบบของข้อสอบ พร้อมกำหนดเวลาในการดำเนินการสอบ

8. ศึกษาคุณภาพ คุณภาพของเครื่องมือวัดในขั้นนี้ หมายถึง ความเที่ยงตรง (Validity) คือว่าข้อสอบสามารถวัดจริยธรรมที่ต้องการวัดได้จริงหรือไม่ อีกอย่างหนึ่งคือความเชื่อมั่น (Reliability) คือว่าข้อสอบมีความคงเส้นคงวาของคะแนนการสอบหรือไม่ คุณภาพทั้ง 2 อย่างที่กล่าวมานั้น จะต้องถึงเกณฑ์ที่ดีของข้อสอบตามทฤษฎีทางการวัดผลกำหนดไว้ ถ้าคุณภาพไม่ถึงเกณฑ์จำเป็นจะต้องศึกษาปรับปรุงใหม่ให้ดีขึ้นอาจจะต้องเริ่มศึกษาดังแต่ขั้นที่ 2 มาเลยก็ได้

9. สร้างเกณฑ์ปกติ เกณฑ์ปกติ (Norms) หมายถึง ข้อเท็จจริงทางสถิติ ที่บรรยายการแจกแจงของคะแนนจากประชากรที่นิยมไว้ชัดเจนแล้ว และเป็นคะแนนตัวที่จะบอกระดับจริยธรรมของผู้สอบว่าอยู่ในระดับใดเมื่อเทียบกับคนส่วนใหญ่

จากการศึกษาในเรื่องการวัดและประเมินผลจริยธรรม การวัดการแสดงออกทางพฤติกรรมเป็นเรื่องสำคัญมาก และจะต้องใช้การวัดจริยธรรมโดยไม่ให้นักเรียนรู้ว่ากำลังถูกประเมินอยู่เพราะนักเรียนอาจแสดงพฤติกรรมที่เสแสร้งได้ ผู้วิจัยได้กำหนดจุดประสงค์ที่แน่นอนเพื่อเป็นแนวทางในการวัดผล แล้วจึงสร้างเครื่องมือซึ่งเป็นแบบฝึกหัดจริยธรรมและแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต้องนำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบก่อนนำมาใช้จริงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

ชุดการสอน

ชุดการสอน เป็นแนวความคิดและการกระทำใหม่เกี่ยวกับการปฏิรูปหลักสูตร โดยหลักสูตรในสมัยก่อนนั้น ได้มีการกำหนดการสอนแยกออกเป็นรายวิชา แต่ต่อมาได้มีการพัฒนาหลักสูตรและรวมรายวิชาต่าง ๆ เข้าไว้เป็นหมวดวิชาเดียว ซึ่งแต่ละวิชาในหมวดวิชาเดียวกันนั้น ก็มีความสัมพันธ์กัน และมีลักษณะของการถ่ายทอดความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น โดยการสอนตามหลักสูตรซึ่งถือว่าเป็นหลักสูตรแบบบูรณาการนี้ กลุ่มวิชาต่าง ๆ จะมีลักษณะเป็นหน่วยการเรียนรู้หลาย ๆ หน่วยสัมพันธ์กัน และได้ใช้วิธีระบบเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน โดยแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะมีจุดประสงค์ (เชิงพฤติกรรม) หัวข้อเนื้อหาที่กำหนดให้เรียน วิธีการสอนและกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนการวัดและประเมินผล ซึ่งโดยหลักการแล้วจะต้องสอนแบบหน่วยจึงจะช่วยให้เนื้อหามีความสัมพันธ์กันและนักเรียนสามารถถ่ายโอนความรู้ได้ดี แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่ทราบกันคืออยู่แล้วว่า ไม่มีสื่อการสอนชนิดใดที่จะสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เรียนได้ทุกจุดประสงค์ ดังนั้นในการใช้สื่อการสอนจึงจำเป็นจะต้องบูรณาการสื่อ

เข้าด้วยกันในลักษณะของสื่อประสม และจะต้องให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงทำให้เกิดชุดการสอนขึ้นมา ซึ่งชุดการสอนที่เกิดขึ้นนี้ก็เป็นผลมาจากการพัฒนาหลักสูตรในรูปของหน่วยการเรียนรู้ที่มีความสมบูรณ์ทุกขั้นตอนนั่นเอง

ความหมายของชุดการสอน

มีนักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของชุดการสอนไว้แตกต่างกัน และคล้ายคลึงกันดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2527, หน้า 117-118) ให้ความหมายของชุดการสอนไว้ว่า ชุดการสอนตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Instructional Package” เป็นสื่อประสมประเภทหนึ่ง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเรื่องที่จะสอน และยังเป็นสื่อประสมที่ได้จากระบบการผลิตและการนำสื่อการสอนที่สอดคล้องกับวิชา หน่วยหัวเรื่อง และวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 185) ให้ความหมายของชุดการสอน หมายถึง ระบบการผลิตและการนำสื่อการเรียนหลาย ๆ อย่างมาสัมพันธ์กันและมีคุณค่าส่งเสริมซึ่งกันและกัน สื่อการเรียนอย่างหนึ่งอาจใช้เพื่อสร้างสิ่งเร้าความสนใจในขณะที่อีกอย่างหนึ่งใช้เพื่ออธิบายข้อเท็จจริงของเนื้อหา และอีกอย่างหนึ่งอาจเพื่อก่อให้เกิดการเสาะแสวงหา อันนำไปสู่ความเข้าใจลึกซึ้ง และป้องกันการเข้าใจความหมายผิด สื่อการเรียนเหล่านี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสื่อประสม ที่เรานำมาใช้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536, หน้า 193-194) กล่าวว่าชุดการสอน หมายถึง ชุดของสื่อประสม (Multi-Media) ที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ในการเรียนแต่ละหน่วย โดยนำวิธีการจัดระบบมาใช้ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้และช่วยให้การสอนของครูดำเนินไปโดยสะดวกและมีประสิทธิภาพ

Ashby (1972, pp. 15-17) กล่าวว่า ชุดการสอน หมายถึง ชุดที่ประกอบด้วยรูปภาพ สไลด์ เพลง เทปประกอบการสอน อันเป็นเครื่องมือที่ช่วยสอนซึ่งทำให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น ภายหลังที่นักเรียนเรียนจบบทเรียนนั้นแล้วก็สามารถทำแบบทดสอบที่อยู่ในชุดการสอนเพื่อสำรวจความก้าวหน้าของตนเองได้

Good (1973, p. 306) ให้ความหมายของชุดการสอนไว้ว่า ชุดการสอน หมายถึง สื่อการสอนสำเร็จรูปเฉพาะหน่วยประกอบด้วย สื่อการสอน บทเรียน คู่มือครู แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างถูกต้องและตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้

ชุดการสอนจึงเป็นการนำเอาระบบสื่อประสมมาช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และความมุ่งหมายที่วางไว้ เพื่อให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุดการสอน

แนวคิดพื้นฐานที่นำไปสู่การสร้างชุดการสอนนั้นจะประกอบด้วยแนวคิด 5 ประการดังนี้ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2525, หน้า 105)

แนวคิดที่ 1 เป็นแนวคิดตามหลักจิตวิทยา เกี่ยวกับทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล นักการศึกษาได้นำแนวคิดนี้มาจัดการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน จัดการศึกษาที่ให้อิสระในการเรียนรู้ด้วยตนเองตามกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล

แนวคิดที่ 2 เป็นแนวคิดที่พยายามจะเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนจากแบบเดิมที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง มีครูเป็นแหล่งความรู้ นั้น มาเป็นการจัดประสบการณ์และสื่อประสมที่ตรงกับเนื้อหาวิชาในรูปของชุดการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนหาความรู้ด้วยตนเองจากชุดการเรียนการสอน

แนวคิดที่ 3 เป็นแนวคิดที่พยายามจะจัดระบบการผลิตและการใช้อุปกรณ์การสอนให้เป็นไปในรูปสื่อประสม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนจากการใช้สื่อเพื่อ “ช่วยครูสอน” มาเป็นการ “ช่วยผู้เรียนเรียน”

แนวคิดที่ 4 เป็นแนวคิดที่พยายามจะสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม โดยนำสื่อการสอนและทฤษฎีกระบวนการกลุ่มมาใช้ในการประกอบกิจกรรมร่วมกันของผู้เรียน

แนวคิดที่ 5 เป็นแนวคิดที่ยึดหลักการจิตวิทยาการเรียนรู้มาจัดสภาพการณ์เรียนรู้ เพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. มีทางทราบว่าการตัดสินใจหรือการทำงานของตนถูกหรือผิดได้ทันที
3. มีการเสริมแรงทางบวก ที่ทำให้ผู้เรียนภาคภูมิใจที่ได้ทำถูกหรือคิดถูก อันจะทำให้กระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีกในอนาคต
4. ได้ค่อยเรียนรู้ทีละขั้นตามความสามารถและความสนใจของผู้เรียนเองโดยไม่มีใครบังคับ

ซึ่งการจัดสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ตามนัยดังกล่าวข้างต้นนี้ จะต้องมีการร่วมมือช่วยกันบรรลุดูจุดหมายปลายทาง โดยจัดการสอนแบบโปรแกรมในรูปของกระบวนการ และใช้ชุดการเรียนการสอนเป็นเครื่องมือสำคัญ

แนวความคิดพื้นฐานนี้ยังได้สอดคล้องกับสุนันท์ สังข์อ่อง (2526, หน้า 134) ที่กล่าวถึงแนวความคิดที่ทำให้ให้นักการศึกษาผลิตชุดการสอนขึ้น ดังนี้

1. นักเรียนมีความแตกต่างกันในทุก ๆ ด้าน การที่จะสอนนักเรียนด้วยวิธีการแบบเดิมจึงไม่อาจจะสนองความแตกต่างของผู้เรียนได้
2. ปัจจุบันนี้การให้การศึกษาได้เน้นที่นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน ไม่ใช่เน้นที่ครูเป็นศูนย์กลาง
3. การใช้สื่อนวัตกรรมได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นในรูปของสื่อการสอน
4. ปฏิริยาสัมพันธ์ (Interaction) ของครูและนักเรียนต่างไปจากเดิม ครูทำหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือเมื่อผู้เรียนต้องการ
5. กระบวนการเรียนการสอนยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาสนับสนุน เช่น การให้การเสริมแรง การเรียนตามลำดับขั้น และการถ่ายโยงการเรียนรู้

สำหรับทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ เป็นพื้นฐานที่ช่วยให้ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ผู้เรียนและกำหนดพฤติกรรมผู้เรียน เพื่อพัฒนาชุดการสอนโดยเป็นการจัดประสบการณ์และสื่อประสมที่มีใช้เป็นการช่วยครูสอนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังคงช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนอีกด้วย ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม โดยนำสื่อการสอนและทฤษฎีกระบวนการกลุ่มมาใช้ในการประกอบกิจกรรมร่วมกันของผู้เรียน

ประเภทของชุดการสอน

ชุดการสอนแบ่งออกได้หลายประเภทตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการใช้งาน โดย กรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536, หน้า 194-195) แบ่งชุดการสอนเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ชุดการสอนประกอบการบรรยาย ใช้สำหรับช่วยครูสอนนักเรียนกลุ่มใหญ่ เป็นการให้เนื้อหาและประสบการณ์ที่ผู้สอนต้องการวางพื้นฐานให้ผู้เรียนได้รับพร้อมกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้บ้าง

2. ชุดการสอนแบบกลุ่ม ใช้ในการประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นกลุ่ม ในชุดการสอนมีสื่อไว้ให้สมาชิกแต่ละคนประกอบกิจกรรมตามคำสั่งในศูนย์กิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะในห้องเรียนที่ใช้ชุดการสอนแบบกลุ่ม คือ “ห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้”

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 185-186) ชม ภูมิภาค (2526, หน้า 101-102) และบุญเกื้อควรหาเวช (2530, หน้า 69-70) แบ่งชุดการสอนตามลักษณะของการใช้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ชุดการสอนประกอบคำบรรยาย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าชุดการสอนสำหรับครู

เป็นชุดการสอนที่กำหนดกิจกรรมและสื่อการสอนให้ครูใช้ประกอบคำบรรยายแก่นักเรียนทั้งชั้นหรือกลุ่มใหญ่ ๆ บทเรียนประกอบคำบรรยายนี้อาจจะเป็นเนื้อหาให้นักเรียนอ่านแล้วทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ เพื่อเปลี่ยนบทบาทการพูดของครูให้ลดน้อยลง และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น

2. ชุดการสอนสำหรับกิจกรรมกลุ่ม เป็นชุดการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน อาจจัดให้เรียนในรูปของศูนย์การเรียนรู้ โดยชุดการสอนประเภทนี้จะประกอบด้วยชุดการสอนย่อยที่มีจำนวนเท่ากับจำนวนศูนย์ที่แบ่งไว้ในแต่ละหน่วย ในแต่ละศูนย์ที่สื่อหรือบทเรียนครบชุดตามจำนวนนักเรียนในศูนย์กิจกรรมนั้น ๆ โดยจัดในรูปสื่อประสม ซึ่งอาจใช้สื่อรายบุคคล หรือสื่อสำหรับกลุ่มที่นักเรียนทั้งศูนย์ใช้ร่วมกันได้ เมื่อจบการเรียนรู้แต่ละศูนย์แล้วผู้เรียนอาจจะสนใจการเรียนรู้เสริม จากศูนย์สำรองที่เตรียมไว้เพื่อเป็นการไม่เสียเวลาในการรอคอยบุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นที่ยังเรียนไม่เสร็จในแต่ละศูนย์

3. ชุดการสอนรายบุคคล เป็นชุดการสอนที่จัดระบบขั้นตอนเพื่อให้ผู้เรียนใช้เรียนด้วยตนเองตามลำดับขั้นความสามารถของแต่ละบุคคล เมื่อเรียนจบตอนแล้วก็จะทำแบบทดสอบเพื่อประเมินผลความก้าวหน้าและศึกษาชุดต่อไปตามลำดับ ครูจะให้ความช่วยเหลือในฐานะผู้ประสานงานและคอยตอบปัญหา รวมทั้งชี้แนะ แนวทางการเรียน ชุดการสอนแบบนี้จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ให้พัฒนาการเรียนรู้ของตนเองอย่างเต็มความสามารถโดยไม่ต้องรอคอยผู้อื่น ชุดการสอนนี้บางครั้งเรียกว่า บทเรียนโมดูล

นอกจากนี้ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2539 , หน้า 118) ยังได้จำแนกประเภทของชุดการสอนเหมือนกับนักการศึกษาท่านอื่น ๆ ทั้ง 3 ประเภทดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่ยังมีประเภทที่แตกต่างจากของนักการศึกษาท่านอื่น ออกไปอีกหนึ่งประเภทคือ ประเภทที่ 4 ดังนี้

4. ชุดการสอนทางไกล เป็นชุดการสอนที่ผู้สอนกับผู้เรียนอยู่ต่างถิ่นต่างเวลากัน มุ่งสอนให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียน ประกอบด้วยสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการสอนเสริมตามศูนย์บริการการศึกษา ดังเช่น ชุดการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเป็นต้น

ผู้วิจัยสร้างชุดการสอนแบบประกอบการบรรยาย โดยให้เนื้อหาและประสบการณ์แก่นักเรียน แล้วให้นักเรียนอ่านแล้วทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมกันทำกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น

องค์ประกอบของชุดการสอน

มีนักวิชาการศึกษาหลายท่านได้จำแนกองค์ประกอบของชุดการสอนไว้หลายส่วนด้วยกัน

Duane (1973, p. 169) กล่าวว่า องค์ประกอบของชุดการสอนมีดังนี้

1. หลักการและเหตุผล (Rationale) อธิบายถึงจุดมุ่งหมายของชุดการสอน และความสำคัญของกระบวนการที่ผู้เรียนศึกษา โดยจะเป็นการดำเนินการในเรื่องของความต่อเนื่องระหว่างประสบการณ์ในการเรียนที่มีมาก่อนกับกรอบของการทำงานสำหรับประสบการณ์ต่อมาของผู้เรียน

2. รายละเอียดของเนื้อหา (Content Description) ซึ่งให้เห็นถึงระดับและความซับซ้อนของเนื้อหาวิชา และบอกให้ทราบถึงความคิดรวบยอด ทักษะ หรือคุณค่า ที่ผู้เรียนพึงจะสามารถแสดงออกมาภายหลังจากที่เรียนจากชุดการสอนจบแล้ว

3. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objectives) ช่วยครูผู้สอนในการเลือกใช้และการผลิตสื่อการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตลอดจนการประเมินผลการเรียนการสอนและตัวผู้เรียนด้วย นอกจากนี้ยังทำให้ผู้เรียนทราบว่าหลังจากที่เรียนจบแล้วเขาจะเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางใด

4. กิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นทางเลือก (Alternative Learning Activities) จะต้องจัดให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนแต่ละคน และจะต้องเปิด โอกาสให้ผู้เรียนเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมที่สุดกับรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ของผู้เรียน นอกจากนี้ยังต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกวิธีการที่แตกต่างกันไป เพื่อให้ผู้เรียนจะได้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

5. กิจกรรมทางเลือกที่ถูกละทิ้ง (Optional Quest หรือ Attitudinal Activities) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถที่จะศึกษาได้ลึกและละเอียดภายใต้ขอบเขตโครงสร้างของกิจกรรมการเรียนรู้ โดยกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเหล่านี้อาจจะเป็นการขยายความคิดรวบยอด ทักษะหรือคุณค่าทางการเรียนภายในชุด หรือเป็นการสำรวจที่ลึกลงไปของความคิดรวบยอดที่สัมพันธ์กัน

6. เครื่องมือประเมินผลก่อนเรียน เครื่องมือประเมินผลตนเอง และเครื่องมือประเมินผลหลังเรียน (Pre-Evaluation, Self Evaluation, Post-Evaluation Instruments) เป็นการบอกถึงความก้าวหน้าของผู้เรียน และผู้เรียนสามารถบรรลุผลตามที่วัตถุประสงค์สุดท้ายกำหนดได้ โดยต้องอาศัยเครื่องมือในการประเมินผลอยู่ 3 ประเภทที่มีอยู่ภายในชุดการสอน คือ

6.1 แบบทดสอบก่อนเรียน (Pretest) ใช้ทดสอบก่อนเรียนเพื่อดูว่ามีวัสดุ เนื้อหา หรือวัตถุประสงค์ข้อใดที่ผู้เรียนทราบมาก่อนแล้ว และมีเนื้อหาใดที่ผู้เรียนยังไม่ทราบ การประเมินครั้งนี้จะทำให้ผู้เรียนสามารถเลือกแหล่งวัสดุความรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ หรืออาจจะเป็นการทดสอบเพื่อออกจากชุดดังกล่าวเพื่อไปเรียนเนื้อหาในชุดต่อไป

6.2 แบบทดสอบตนเอง (Self-Test) ใช้ประเมินผู้เรียนในระหว่างที่ผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนในการที่จะบรรลุผลสำเร็จในการเรียนในวัตถุประสงค์แต่ละข้อ

6.3 แบบทดสอบหลังเรียน (Posttest) ใช้ภายหลังจากที่ผู้เรียนเรียนจากชุดการสอนเสร็จแล้ว เพื่อวัดว่าผู้เรียนมีความรู้ความสามารถเฉพาะตามที่วัตถุประสงค์ของชุดกำหนดไว้หรือไม่

7. คู่มือครู (Teacher's Guide) เพื่อช่วยให้ข้อมูลเพิ่มเติม โดยเป็นข้อมูลที่สัมพันธ์กับเนื้อหาและข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ชุดการสอน ภายในคู่มือครูของชุดการสอนโดยมากมักจะประกอบไปด้วยส่วนสำคัญต่าง ๆ ดังนี้

7.1 คำนำ

7.2 วัตถุประสงค์

7.3 พื้นฐานความรู้เดิม

7.4 เนื้อหา

7.5 ส่วนประกอบของชุด

7.6 คำชี้แจงสำหรับครูในการใช้ชุดการสอน

7.7 สิ่งที่ครูหรือนักเรียนต้องเตรียม

7.8 บทบาทครูและนักเรียน

7.9 การจัดชั้นเรียน

7.10 แผนการสอน

7.11 เนื้อหาสาระ

7.12 แบบฝึกปฏิบัติ

7.13 แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (พร้อมคำตอบ)

ฮุสตัน (Huston, 1972, pp. 10-12 อ้างถึงใน วาสนา ชาวหา, 2525, หน้า 140)

ได้แบ่งองค์ประกอบของชุดการสอนไว้คล้ายคลึงกันซึ่งประกอบไปด้วย

1. คำชี้แจง อธิบายความมุ่งหมาย ขอบข่ายของการสอน
2. จุดมุ่งหมายที่ชัดเจนว่าเมื่อเรียนจบแล้วจะต้องรู้อะไรบ้าง
3. การประเมินผลเบื้องต้น มีวัตถุประสงค์สองประการคือ เพื่อให้ทราบว่าคุณผู้เรียนอยู่ในระดับใดในการเรียนจากชุดการสอนนั้น และเพื่อดูว่าเกิดสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายเพียงใด
4. การกำหนดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ
5. การประเมินผลขั้นสุดท้าย เป็นข้อทดสอบเพื่อวัดผลหลังจากการเรียนแล้ว

วิชย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 175-178) แบ่งองค์ประกอบของชุดการสอนเป็น 6 ส่วนดังนี้

1. หัวเรื่อง คือ การแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วยแต่ละหน่วยแบ่งออกเป็นส่วนย่อย เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในการเรียนรู้
2. คู่มือการใช้ชุดการสอน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่ใช้ชุดการสอนจะต้องศึกษาก่อนที่จะใช้ชุดการสอน จากคู่มือให้เข้าใจเป็นครั้งแรก จะทำให้การใช้ชุดการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้
 - 2.1 คำชี้แจงในการใช้ชุดการสอน เป็นการแจกแจงรายละเอียดสำหรับผู้ที่จะนำชุดการสอนไปใช้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง
 - 2.2 สิ่งที่จะต้องเตรียมก่อนสอน ส่วนมากจะบอกถึงสื่อการเรียนที่มีขนาดใหญ่เกินกว่าที่จะบรรจุไว้ในชุดการสอนได้ หรือสิ่งที่เน่าเปื่อย สิ่งที่เปราะแตกง่ายหรือสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกับคนอื่น หรือเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่มีราคาแพงที่ทางโรงเรียนจัดเก็บไว้ที่ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น
 - 2.3 บทบาทของนักเรียน เสนอแนะว่านักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง
 - 2.4 การจัดชั้นเรียน
 - 2.5 แผนการสอน ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้
 - 2.5.1 หัวเรื่อง กำหนดเวลาเรียน จำนวนนักเรียน
 - 2.5.2 เนื้อหาสาระอย่างย่อ
 - 2.5.3 ความคิดรวบยอดหรือหลักการเรียนที่มุ่งเน้น
 - 2.5.4 จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
 - 2.5.5 สื่อการเรียน
 - 2.5.6 กิจกรรมการเรียน
 - 2.5.7 การประเมินผล
3. วัสดุประกอบการเรียน ได้แก่ พวกสิ่งของหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่จะให้นักเรียนนักศึกษาค้นคว้า เช่น เอกสาร ตำรา รูปภาพ แผนภูมิ เป็นต้น
4. บัตรงาน เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่ม หรือ การจัดกิจกรรมแบบศูนย์การเรียน บัตรงานนี้อาจจะเป็นกระดาษแข็งหรืออ่อนตามขนาดที่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ

4.1 ชื่อบัตร กลุ่ม หัวเรื่อง

4.2 คำสั่ง ว่าจะให้ผู้เรียนปฏิบัติอะไรบ้าง

4.3 กิจกรรม ที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนของการเรียน

5. กิจกรรมสำรอง จำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่ม ที่มีกลุ่มของนักเรียนทำกิจกรรมเสร็จก่อนกลุ่มอื่น ได้มีกิจกรรมอย่างอื่นทำ เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กว้างขวางและลึกซึ้ง ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย หรืออาจก่อปัญหาทางวินัยในชั้นขึ้น

6. ขนาดรูปแบบของชุดการสอน ชุดการสอนไม่ควรใหญ่หรือเล็กเกินไป ควรจัดทำให้มีขนาดพอเหมาะ เพื่อสะดวกในการเก็บรักษาและการนำไปใช้ หน้ากล่องหรือซองควรระบุดังนี้

ชุดการสอนที่.....

วิชา.....

เรื่อง.....

ชั้น.....

กิดานันท์ มลิทอง (2531, หน้า 181) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการสอนมีดังนี้

1. คู่มือสำหรับผู้สอนในการใช้ชุดการสอนและสำหรับผู้เรียน
2. คำสั่งเพื่อกำหนดแนวทางในการเรียนการสอน
3. เนื้อหาสาระบทเรียน จัดอยู่ในรูปของสื่อต่าง ๆ เช่น สไลด์ เทป ฯลฯ
4. กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรายงานหรือค้นคว้าต่อจากที่เรียนแล้ว
5. การประเมินผล เป็นแบบทดสอบที่เกี่ยวกับเนื้อหาบทเรียนนั้น

องค์ประกอบของชุดการสอนส่วนใหญ่ที่กล่าวมาแล้วจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน อาจจะมีนักวิชาการบางท่านแบ่งลักษณะองค์ประกอบแตกต่างกันไปบ้างก็เพียงเล็กน้อย สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดโครงสร้างที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุดการสอนตามแบบของชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2527, หน้า 120—121) จำแนกออกได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. คู่มือสำหรับครูผู้ใช้ชุดการสอน คำชี้แจงชุดการสอนแต่ละชุด และคู่มือนักเรียนที่ต้องเรียนจากชุดการสอน
2. เนื้อหาสาระและสื่อ โดยจัดให้อยู่ในรูปของสื่อการสอนแบบประสมและกิจกรรมการเรียนการสอนแบบประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
3. การประเมินผล ซึ่งเป็นการประเมินผลของกระบวนการ ได้แก่ การทำกิจกรรม และผลของการเรียนรู้ในรูปแบบของแบบทดสอบต่าง ๆ

จากการศึกษาองค์ประกอบของชุดการสอนที่มื่อนักวิชาการหลายท่านได้จำแนกไว้

ทำให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนาชุดการสอนที่มีองค์ประกอบสำคัญ ๆ คือ หัวเรื่อง รายละเอียดของเนื้อหา วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม กิจกรรมการเรียนการสอน แบบทดสอบ คู่มือครู โดยกำหนดตาม วัตถุประสงค์ ลักษณะเนื้อหา ธรรมชาติและลักษณะของผู้เรียนให้สัมพันธ์กับองค์ประกอบทุกส่วน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปภายหลังจากที่ได้เรียนชุดการสอนจนจบเรียบร้อยแล้ว และให้บรรลุถึงผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้

ขั้นตอนในการสร้างชุดการสอน

ในการสร้างชุดการสอนต้องศึกษาขั้นตอนในการสร้างชุดการสอนให้เข้าใจ จะต้องมีการพิจารณาเลือกองค์ประกอบของชุดการสอนแต่ละอย่างให้เหมาะสมกับลักษณะผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอน ระยะเวลา และองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อให้ชุดการสอนนั้น ๆ มีประสิทธิภาพดีที่สุด วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 189-194) ได้เสนอแนะขั้นตอนในการดำเนินการสร้างชุดการสอนไว้ดังนี้

1. ศึกษาสาระเนื้อหาที่จะนำมาทำเป็นชุดการสอนและนำมาวิเคราะห์แบ่งเป็นหน่วยของการเรียนย่อย โดยเรียงลำดับขั้นตอนของเนื้อหาสาระตามสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนก่อนหลัง และตามขั้นตอนของความรู้และลักษณะของวิชานั้น ๆ
2. เมื่อศึกษาเนื้อหาสาระและแบ่งหน่วยการเรียนการสอนแล้ว ให้พิจารณาว่าจะสร้างชุดการสอนแบบใด โดยคำนึงถึงผู้เรียนคือใคร จะให้อะไรกับผู้เรียน จะให้ทำได้ดีเพียงใด เพื่อเป็นเกณฑ์ในการกำหนดการเรียน
3. กำหนดหน่วยการเรียนการสอนโดยประมาณเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับเวลาที่กำหนด
4. กำหนดความคิดรวบยอด ให้สอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง
5. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความคิดรวบยอดและครอบคลุมเนื้อหาของการเรียนรู้
6. วิเคราะห์งาน โดยนำจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละข้อมาทำการวิเคราะห์เพื่อหากิจกรรมการเรียนการสอน แล้วจัดลำดับกิจกรรมการเรียนให้เหมาะสมถูกต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ
7. เรียงลำดับกิจกรรมของแต่ละข้อที่วิเคราะห์แล้ว เพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนในการเรียน โดยคำนึงถึงพฤติกรรมพื้นฐานของผู้เรียนวิธีดำเนินการให้เกิดมีการเรียนการสอนขึ้นและการประเมินผล

8. การผลิตสื่อการเรียนการสอน ควรต้องจัดทำขึ้นและจัดหาไว้ให้เรียบร้อย ถ้าสื่อการเรียนเป็นของที่ใหญ่หรือมีคุณค่า ควรบอกรายละเอียดเกี่ยวกับสื่อการเรียนให้ชัดเจนไว้ในคู่มือครู

9. การประเมินผล ควรประเมินก่อนและหลังการเรียนและควรให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนที่เราตั้งไว้

10. ทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อหาประสิทธิภาพ เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสม ควรนำไปทดลองใช้กับกลุ่มเล็ก ๆ ก่อน ตรวจสอบหาข้อบกพร่อง และแก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปทดลองใช้กับเด็กทั้งชั้นกลุ่มใหญ่เพื่อตรวจสอบข้อบกพร่องโดยพิจารณาสิ่งต่อไปนี้คือ

10.1 ชุดการสอนนี้ต้องการความรู้เดิมของผู้เรียนหรือไม่

10.2 การนำเข้าสู่บทเรียนของชุดการสอนนี้เหมาะหรือไม่

10.3 กิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อการเรียนเหมาะสมหรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง

10.4 เนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด และจุดประสงค์ต้องจูงใจเหมาะสมกันหรือไม่

10.5 การประเมินผลหลังการเรียนเพื่อตรวจสอบว่าพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงนั้นให้ความเชื่อมั่นมากน้อยเพียงใด

สำหรับขั้นตอนในการผลิตชุดการสอนในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการผลิตตามลำดับขั้นของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2527, หน้า 123) ซึ่งมี 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดหมวดหมู่ เนื้อหาและประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมวดวิชาหรือบูรณาการเป็นแบบสหวิทยาการตามที่เห็นเหมาะสม

2. กำหนดหน่วยการสอน แบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วยการสอนโดยประมาณเนื้อหาที่ผู้สอนจะถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ในหนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่งครั้ง

3. กำหนดหัวเรื่อง ผู้สอนต้องถามตัวเองว่าในการสอนแต่ละหน่วย ควรให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนอะไรบ้าง

4. กำหนดมโนทัศน์และหลักการ มโนทัศน์และหลักการที่กำหนดจะต้องสอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง โดยสรุปแนวคิด สาระและหลักการสำคัญไว้เพื่อเป็นแนวทางการจัดเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกัน

5. กำหนดจุดประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง เป็นจุดประสงค์ทั่วไปก่อน แล้วเปลี่ยนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องมีเงื่อนไขและเกณฑ์การเปลี่ยนพฤติกรรม

6. กำหนดกิจกรรมการเรียนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งจะเป็นแนวทางการเลือกและการผลิตสื่อการเรียน ซึ่งกิจกรรมการเรียน หมายถึง กิจกรรมทุกอย่าง

ที่ผู้เรียนปฏิบัติ เช่น การอ่าน การทำกิจกรรมตามบัตรคำสั่ง ตอบคำถาม เขียนภาพ ทำการทดลองทางวิทยาศาสตร์ เล่นเกม เป็นต้น

7. กำหนดแบบประเมินผล ต้องประเมินผลให้ตรงกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้แบบทดสอบอิงเกณฑ์เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าหลังจากอ่านกิจกรรมเรียบร้อยแล้ว ผู้เรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

8. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ครูใช้ถือเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนของแต่ละหัวเรื่องแล้วก็จัดสื่อการสอนเหล่านั้นไว้เป็นหมวดหมู่ในกล่องที่เตรียมไว้ก่อนนำไปทดลองหาประสิทธิภาพเรียกว่า “ชุดการสอน”

9. หาประสิทธิภาพชุดการสอนเพื่อเป็นการประกันว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างจำเป็นต้องกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ล่วงหน้าโดยคำนึงถึงหลักการที่ว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการเพื่อช่วยให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนบรรลุผล

10. การใช้ชุดการสอน ชุดการสอนที่ได้ปรับปรุงแล้วและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้สามารถนำไปสอนผู้เรียนได้ตามประเภทของชุดการสอนและตามระดับการศึกษา โดยกำหนดขั้นตอนการใช้ดังนี้

10.1 ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อพิจารณาพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน

10.2 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน

10.3 ชี้นำประกอบกิจกรรมการเรียนรู้

10.4 ชี้นำสรุปการสอน

10.5 ทำแบบทดสอบหลังเรียนเพื่อวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไป

การทดสอบหาประสิทธิภาพของชุดการสอน

ภายหลังจากที่ผลิตชุดการสอนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของผู้ผลิตที่จะต้องนำชุดการสอนไปทดสอบ เพื่อที่จะหาข้อบกพร่องของชุดการสอน อันจะเป็นผลทำให้ได้มาซึ่งชุดการสอนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งในการทดสอบเพื่อหาประสิทธิภาพของชุดการสอนนั้น ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Developmental Testing” หมายถึง การนำชุดการสอนไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อปรับปรุง แล้วก็นำไปทดลองสอนจริง (Trial Run) แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข จากนั้นจึงผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก ซึ่งในแง่ของการทดลองใช้และการทดลองสอนจริงนั้นมีความแตกต่างกันคือ

การทดลองใช้ หมายถึง การนำชุดการสอนที่ผลิตขึ้นเป็นต้นแบบไปทดลองใช้ตามที่กำหนดไว้ในแต่ละระบบ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของชุดการสอนให้เท่ากับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

การทดลองสอนจริง หมายถึง การนำชุดการสอนที่ได้ทดลองใช้และปรับปรุงแล้ว
ทุกหน่วยในแต่ละวิชาไปสอนจริงในชั้นเรียนหรือในสถานการณ์การเรียนที่แท้จริง

ความจำเป็นที่จะต้องทดสอบประสิทธิภาพของชุดการสอนนั้นมีความจำเป็นด้วยเหตุผล
หลายประการดังนี้

1. สำหรับหน่วยงานผลิตชุดการสอน เป็นการประกันคุณภาพของชุดการสอนว่าอยู่ใน
ขั้นสูงเหมาะสมที่จะลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก หากไม่มีการทดสอบประสิทธิภาพแล้วผลิต
ออกมาใช้ประโยชน์ได้ไม่ดีก็จะเป็นการเปลืองทั้งเวลา แรงงานและเงินทอง

2. สำหรับผู้ใช้ชุดการสอน ชุดการสอนจะทำหน้าที่สอนโดยที่ช่วยสร้างภาพการเรียนรู้
ให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่มุ่งหวัง ดังนั้นก่อนนำชุดการสอนไปใช้ ครูจึงควรมั่นใจว่า
ชุดการสอนนั้นมีประสิทธิภาพในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จริง

3. สำหรับผู้ผลิตชุดการสอน การทดสอบประสิทธิภาพจะทำให้ผู้ผลิตมั่นใจได้ว่าเนื้อหา
สาระที่บรรจุในชุดการสอนเหมาะสม ง่ายต่อการเข้าใจอันจะช่วยให้ผู้ผลิตมีความชำนาญสูงขึ้น
เป็นการประหยัดแรงสมอง แรงงาน เวลา และเงินทองในการเตรียมต้นแบบ

ขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพ ภายหลังจากที่ผลิตชุดการสอนที่เป็นต้นแบบเสร็จ
เรียบร้อยแล้ว ต้องนำชุดการสอนไปทดลองใช้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 แบบเดี่ยว (1: 1) เป็นการทดลองกับผู้เรียนครั้งละ 1 คน โดยใช้เด็กอ่อน ปานกลาง
และเด็กเก่ง คำนวณหาประสิทธิภาพเสร็จแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยปกติคะแนนที่ได้
จากการทดลองแบบเดี่ยวนี้อาจได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์มาก

ขั้นที่ 2 แบบกลุ่ม (1: 10) เป็นการทดลองกับผู้เรียน 6-10 คน (ละผู้เรียนที่เก่งกับอ่อน)
คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วปรับปรุง ในคราวนี้คะแนนของผู้เรียนจะเพิ่มขึ้นอีกเกือบเท่าเกณฑ์
โดยเฉพาะจะห่างจากเกณฑ์ประมาณ 10%

ขั้นที่ 3 แบบภาคสนาม (1 : 100) เป็นการทดลองกับผู้เรียนทั้งชั้น 40-100 คน คำนวณหา
ประสิทธิภาพแล้วทำการปรับปรุง ผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หากต่ำกว่าเกณฑ์
ไม่เกิน 2.5% ก็ให้ยอมรับ หากแตกต่างกันมาก ผู้สอนต้องกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพใหม่
โดยยึดสภาพความเป็นจริงเป็นเกณฑ์การยอมรับประสิทธิภาพ

การยอมรับหรือไม่ยอมรับประสิทธิภาพชุดการสอน การที่จะยอมรับว่าชุดการสอนนั้น
มีประสิทธิภาพหรือไม่ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2539, หน้า 493-500) ได้เสนอแนะว่า ประสิทธิภาพ
ของชุดการสอนนั้นไม่ควรต่ำกว่าเกณฑ์เกิน 5% แต่ปกติจะกำหนดไว้ 2.5% เช่น เราตั้งเกณฑ์
ประสิทธิภาพไว้ 90/90 เมื่อทดลองแบบ 1: 100 แล้วชุดการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ 87.5/87.5

เราก็สามารถยอมรับได้ว่าชุดการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ

การยอมรับประสิทธิภาพของชุดการสอนมี 3 ระดับคือ

1. สูงกว่าเกณฑ์
2. เท่าเกณฑ์
3. ต่ำกว่าเกณฑ์ แต่ยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ

การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของชุดการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตชุดการสอนจะพึงพอใจว่า หากชุดการสอนมีประสิทธิภาพถึงระดับนั้นแล้ว ชุดการสอนนั้นก็มีความคุ้มค่าที่จะนำไปสอนนักเรียน และคุ้มค่ากับการลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก

การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพกระทำได้โดยการประเมินพฤติกรรมของผู้เรียน 2 ประเภท (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2525, หน้า 490) คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) และพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (ผลลัพธ์)

1. การประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง (Transitional Behavior) คือการประเมินผลต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยหลาย ๆ พฤติกรรม เรียกว่า “กระบวนการ” (Process) ของผู้เรียน ที่สังเกตจากการประกอบกิจกรรมกลุ่ม (รายงานของกลุ่ม) และรายงานของบุคคล ได้แก่ งานที่มอบหมายและกิจกรรมอื่นใดที่ผู้สอนกำหนดไว้

2. การประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (Terminal Behavior) คือ การประเมินผลลัพธ์ (Products) ของผู้เรียน โดยพิจารณาจากการสอบหลังเรียนและการสอบไล่

ประสิทธิภาพของชุดการสอนจะกำหนดเป็นเกณฑ์ที่ผู้สอนคาดหมายว่าผู้เรียนจะเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นที่พึงพอใจ โดยกำหนดให้เป็นเปอร์เซ็นต์ของผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงานและการประกอบกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมดต่อเปอร์เซ็นต์ของผลการทดสอบหลังเรียนของผู้เรียนทั้งหมด นั่นคือ E_1/E_2

E_1 คือ ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ คิดเป็นร้อยละของคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบฝึกหัดและการประกอบกิจกรรม

E_2 คือ ค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (พฤติกรรมที่เปลี่ยนในตัวผู้เรียนหลังเรียน) คิดเป็นร้อยละ และคะแนนการทดสอบหลังเรียน

คุณค่าและประโยชน์ของชุดการสอน

ชุดการสอนไม่ว่าจะเป็นประเภทใดก็ตาม ย่อมมีคุณค่าต่อการเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนได้ทั้งสิ้น ดังที่ (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2521, หน้า 235) ได้กล่าวถึงคุณค่าของชุดการสอนไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้สอนถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่สลับซับซ้อนและมีลักษณะเป็นนามธรรมสูง เช่น การทำงานของเครื่องกล ซึ่งผู้สอนไม่สามารถถ่ายทอดด้วยการบรรยายได้ดี
 2. ช่วยสร้างความสนใจของผู้เรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษา เพราะชุดการสอนจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนของตนเองและสังคม
 3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกตัดสินใจแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และการมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม
 4. ช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นใจแก่ผู้สอน เพราะชุดการสอนผลิตไว้เป็นหมวดหมู่สามารถหยิบไปใช้ได้ทันที โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ค่อยมีเวลาในการเตรียมการสอนล่วงหน้า
 5. ทำให้การเรียนการสอนของผู้เรียนเป็นอิสระจากอารมณ์ของผู้สอน ชุดการสอนสามารถทำให้ผู้เรียนเรียนได้ตลอดเวลา ไม่ว่าอาจารย์ผู้สอนจะมีสภาพหรือมีความคับข้องทางอารมณ์มากน้อยเพียงใด
 6. ช่วยให้การเรียนเป็นอิสระจากบุคลิกภาพของผู้สอน เนื่องจากชุดการสอนช่วยถ่ายทอดเนื้อหาครูได้ ครูที่พูดไม่เก่งก็สามารถสอนให้มีประสิทธิภาพได้
- นอกจากนี้ กรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536, หน้า 9-10) และชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2527, หน้า 121) ได้สรุปคุณค่าของชุดการสอน เพิ่มเติมจากไชยยศ เรืองสุวรรณ คือ
7. ในกรณีที่ครูขาด ครูคนอื่นก็สามารถสอนแทนได้โดยใช้ชุดการสอน มิใช่เข้าไปนั่งคุมชั้นปล่อยให้ผู้เรียนอยู่เฉย ๆ ทั้งนี้เพราะมีเนื้อหาวิชาอยู่ภายในชุดการสอนแล้ว ซึ่งจะทำให้ครูผู้สอนสามารถสอนแทนได้โดยไม่ต้องเตรียมตัวมาก
 8. สำหรับชุดการสอนทางไกลและชุดการสอนรายบุคคล จะช่วยให้การศึกษามวลชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนสามารถเรียนได้เองที่บ้าน ไม่ต้องเสียเวลาและประหยัดค่าใช้จ่าย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 181-182) กล่าวถึงประโยชน์ของชุดการสอนไว้ดังนี้

1. ช่วยอำนวยความสะดวกในการสอนของครู ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. แก้ไขปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมการศึกษาเป็นรายบุคคลและความสนใจตามเวลาและโอกาสที่เอื้ออำนวยต่อผู้เรียน

3. ช่วยขจัดปัญหาการขาดแคลนครู โดยชุดการสอนทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ โดยอาศัยความช่วยเหลือจากครูเพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่จะเรียนด้วยตนเอง ครูคนหนึ่งสามารถสอนนักเรียนได้จำนวนมากขึ้น

4. ช่วยในการจัดการศึกษานอกระบบ เพราะชุดการสอนสามารถนำไปใช้เรียนได้ทุกสถานที่และทุกเวลา

กาญจนา เกียรติประวัติ (2524, หน้า 61-62) กล่าวถึงคุณค่าของชุดการสอนไว้ดังนี้

1. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการสอนของครู ลดบทบาทในการบอกของครู
2. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนของผู้เรียน เพราะสื่อประสม (Multimedia) ที่ได้จัดไว้ในระบบเป็นการแปรเปลี่ยนกิจกรรมและช่วยรักษาระดับความสนใจของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง ทำให้มีทักษะในการแสวงหาความรู้ พิจารณาข้อมูล และฝึกความรับผิดชอบการตัดสินใจ
4. เป็นแหล่งความรู้ที่ทันสมัย และคำนึงถึงหลักจิตวิทยาการเรียนรู้
5. ช่วยขจัดปัญหาการขาดครู เพราะผู้เรียนสามารถศึกษาด้วยตนเองส่งเสริมการศึกษานอกระบบ เพราะสามารถนำไปใช้ได้ทุกเวลาและไม่จำเป็นต้องใช้เฉพาะโรงเรียน

ชม ภูมิภาค (2526, หน้า 99) กล่าวถึงคุณประโยชน์ของชุดการสอน ดังนี้

1. ช่วยครูไม่ต้องเสียเวลาคิดค้นมาก
2. ช่วยนักเรียนให้รู้จักมุ่งหมายของการเรียนชัดเจน ตลอดจนรู้วิธีการที่จะบรรลุจุดมุ่งหมาย เป็นการเพิ่มพูนการสนใจในการเรียน นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการกระทำ
3. เป็นประโยชน์ในการบริหารการศึกษา ทำให้การศึกษาเป็นกระบวนการที่ตรวจสอบคุณภาพของการศึกษา และตรวจสอบผลการปฏิบัติหน้าที่ของครูได้
4. ผลการเรียนรู้นั้นย่อมต้องการเรียนในทุกพิสัย คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ชุดการสอนที่ดีนั้นต้องพิจารณาในเรื่องนี้และบรรดาสื่อการสอนนั้นก็จะต้องมีหลายประเภทเป็นลักษณะที่เรียกว่าสื่อประสมหลายอย่าง (Multimedia Approach) ย่อมจะสนองความแตกต่างของบุคคลและเพิ่มพูนความสมบูรณ์ให้แก่การเรียนรู้

5. ชุดการสอนจะกำหนดบทบาทของครูและนักเรียนไว้แน่ชัดว่าตอนใดใครจะทำอะไร อย่างไร ลดบทบาทของการกระทำของครูข้างเดียว นักเรียนได้เรียนรู้โดยการกระทำมากขึ้น

6. เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ครบถ้วนในช่วงเวลาที่กำหนด นักเรียนรู้ผลการกระทำ

ของตนเป็นการเสริมแรงการเรียนรู้ประการหนึ่ง

7. ชุดการสอนเป็นกระบวนการที่ครบทั้งระบบ เริ่มตั้งแต่จุดมุ่งหมายกระบวนการสอน และการประเมินผล

8. ชุดการสอนเกิดจากการเอาวิธีระบบเข้ามาใช้ ย่อมจะมีประสิทธิภาพเพราะได้ผ่านการทดลองหาประสิทธิภาพมาแล้ว โดยผู้มีความชำนาญทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการ เพื่อสร้างเป็นแม่แบบและสามารถจะขยายออกไปได้

สรุปได้ว่าชุดการสอนช่วยอำนวยความสะดวกทั้งผู้สอนและผู้เรียน สามารถถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่สลับซับซ้อนและมีลักษณะเป็นนามธรรมสูงได้ และที่สำคัญคือช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

แนวทางการนำชุดการสอนไปใช้ให้มีประสิทธิภาพ

นอกเหนือจากแนวทางสำหรับการจัดทำและพัฒนาชุดการสอน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของชุดการสอนแล้ว การนำไปใช้ก็เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งที่ครูผู้สอนต้องให้ความสำคัญ และต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ ดังนี้ (สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า, 2543, หน้า 37)

1. ชุดการสอนเหมาะสำหรับผู้เรียนหรือกลุ่มผู้เรียนที่สามารถอ่านหนังสือได้ หากจำเป็นต้องสร้างชุดการสอน เพื่อนำไปใช้กับผู้เรียนที่ยังอ่านหนังสือไม่ได้ ภาระต่าง ๆ ก็จะตกอยู่กับครูผู้สอน ไม่ว่าจะเป็นการอ่านบัตรต่าง ๆ ให้นักเรียนฟังแล้วให้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยครูผู้สอน

2. ก่อนนำชุดการสอนไปใช้ทุกครั้ง ผู้สอนต้องตรวจสอบความพร้อมของชุดการสอนทุกครั้ง เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วผู้เรียนมักใส่บัตรต่าง ๆ ผิดช่องหรือสลับใส่บัตรลงช่อง ทำให้การนำไปใช้ในโอกาสต่อไปเกิดปัญหาและขาดความต่อเนื่อง

3. หลังการตรวจสอบความพร้อมของชุดการสอนแล้ว ผู้สอนต้องศึกษารายละเอียดการนำไปใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่มือการใช้ชุดการสอน ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในทุกด้าน ตลอดจนแผนการสอนที่กล่าวถึงรายละเอียดของกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ครูผู้สอนเห็นภาพรวมของการนำชุดการสอนไปใช้

4. ระหว่างการใช้ชุดการสอน ครูผู้สอนนอกจากทำหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษาแล้ว ต้องสังเกตและตรวจสอบพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยทั่วไปจำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ พฤติกรรมขัดขวางการเรียนรู้และพฤติกรรมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ หลักการที่นำมาใช้คือ ต้องขจัดพฤติกรรมขัดขวางและสร้างพฤติกรรมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ลักษณะของพฤติกรรมประกอบด้วย

4.1 พฤติกรรมขัดขวางการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- ไม่ให้ความร่วมมือกับกลุ่ม
- สร้างความแตกแยกในกลุ่ม
- ไม่มีวินัยในการทำงาน
- การเห็นแก่ตัว ฯลฯ

4.2 พฤติกรรมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้

- การแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจด้วยเหตุผล
- ความกระตือรือร้นในการทำงาน
- การมีมารยาทในการฟังและพูด
- การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
- ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ฯลฯ

5. จัดทำข้อมูลสารสนเทศของผลการใช้ชุดการสอน และนำเสนออย่างเป็นระบบ สามารถตรวจสอบได้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลย้อนกลับที่ถูกต้อง ชัดเจน เพื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้และเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่ต้องการมากยิ่งขึ้น

6. เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง หลังจากใช้ชุดการสอนแต่ละชุดแล้ว ควรมอบหมายงานที่เกี่ยวข้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้หรือเนื้อหาให้นักเรียนปฏิบัติ อาจเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งชิ้นงานสำหรับการรับการประเมินตามสภาพที่แท้จริงต่อไป

จากรายละเอียดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคุณภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการสอน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของชุดการสอนประการเดียว กระบวนการนำไปใช้และปัจจัยที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะครูผู้สอนจำเป็นต้องชัดเจนในรายละเอียดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจิตวิทยาการเรียนรู้ หลักการเรียนรู้ ตลอดจนแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้ กระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและแนวทางการวัดและประเมินผล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและชุดการสอน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ (2520, หน้า 10-11) ศึกษาวิจัยเรื่องจริยธรรมของเยาวชนไทย ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและลักษณะมุ่งอนาคตนั้น ควรจะได้รับการปลูกฝังก่อนที่จะมีอายุ 10 ปี เพราะเมื่อเริ่มวัยรุ่น ลักษณะทางจริยธรรม

ทั้งสองประการนี้ จะเริ่มคงที่ผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนจะมีพัฒนาการช้ากว่ากลุ่มอื่นในตอนต้น และจะก้าวทันอย่างรวดเร็วเมื่ออายุมากขึ้น และในด้านการอบรมเลี้ยงดูนั้น พบว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับจริยธรรมของบุคคลเป็นอย่างมาก การอบรมเลี้ยงดูแบบรักมากใช้เหตุผลมาก มีความสัมพันธ์กับการมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงของผู้ถูกศึกษาในทุกอายุ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยสัมพันธ์กับการมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงอย่างเด่นชัด

จินดา อาจินสมาจาร (2523, บทคัดย่อ) ศึกษาปัญหาการสอนจริยธรรม ชั้นประถมปีที่ 1 และ 2 ในเขตการศึกษา 2 ในปีการศึกษา 2522 ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ปัญหาด้านตัวครูผู้สอน พบว่า ครูส่วนใหญ่เน้นถือศาสนาพุทธมากกว่าอิสลาม มีประสบการณ์ในการสอนจริยธรรมค่อนข้างน้อย สอนจริยศึกษาเพราะความจำเป็น คือเป็นครูประจำชั้น
2. ปัญหาด้านผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารมีปัญหาในการให้ความสำคัญของจริยศึกษา และสนับสนุนด้านงบประมาณ รวมทั้งการแนะนำ นิเทศ ติดตามผลแก่ครูในการสอนจริยศึกษา
3. ปัญหาด้านหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร มีปัญหาในการเรื่องหลักสูตรยังไม่สอดคล้องกับท้องถิ่น เอกสารประกอบหลักสูตรยังไม่เพียงพอ
4. ด้านการเรียนการสอน สื่อการเรียน และการวัดผล พบว่า มีปัญหาในการติดตามผล และการใช้อุปกรณ์การสอน และปัญหาการเลือกวิธีการสร้างเครื่องมือวัดผลได้เหมาะสมกับเนื้อหาบทเรียน
5. ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า มีปัญหาในการเรื่องความร่วมมือของชุมชนต่อการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมเสริมหลักสูตรจริยศึกษา และปัญหาเรื่องหลักจริยธรรมในหลักสูตรยังไม่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และความต้องการของท้องถิ่น

เรณู จันทร์กุย (2538, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 384 คน สังกัด สำนักงานการศึกษาอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมทางจริยธรรมในด้านความซื่อสัตย์สุจริต สูงกว่าด้านความขยันหมั่นเพียร และด้านความเมตตากรุณา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.03 3.02 และ 2.76 ตามลำดับ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับพฤติกรรมทางจริยธรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความ

เมตตากรรณา ด้านความซื่อสัตย์สุจริต และด้านความขยันหมั่นเพียร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 3) นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับ สูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ มีพฤติกรรมทางจริยธรรมในด้านความเมตตากรรณา ด้านความซื่อสัตย์สุจริต และด้านความขยันหมั่นเพียร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

กัลยา ศรีปาน (2542, หน้า 80) ได้ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ระดับคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนระดับประถมศึกษาโรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ โดยภาพรวม ด้านความใฝ่รู้ ด้านการประหยัด ด้านความเสียสละ ด้านความเมตตากรรณา ด้านการตรงต่อเวลา ด้านความสามัคคี อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความขยัน ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความอดทน ด้านความซื่อสัตย์สุจริต และด้านความยุติธรรม อยู่ในระดับน้อย

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การฝึกปฏิบัติจริยศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ผลการวิจัยพบว่าครูฝึก และจัดกิจกรรมการสอนจริยศึกษา ให้นักเรียนทั้งสองเป็นประจำและสอนเป็นครั้งคราวสำหรับ กิจกรรมที่นักเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานครจัดนั้น มีการจัดกิจกรรมที่สอนเป็นประจำ มากกว่าจัดสอนเป็นบางครั้ง ส่วนโรงเรียนประถมศึกษาในส่วนภูมิภาคมีการจัดสอนเป็นประจำ น้อยกว่าการจัดการสอนเป็นบางครั้ง สำหรับผลการฝึกจริยธรรม พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมทางจริยศึกษายังไม่เป็นที่น่าพอใจ เพราะนักเรียนส่วนใหญ่ทำได้ไม่ถึงเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ขวัญใจ พลอยล้อมเพชร (2541, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนของครูผู้สอนจริยศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า บทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนของครูผู้สอนจริยศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือ ด้านการอบรมสั่งสอน อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการเป็นแบบอย่าง อยู่ในระดับมาก และด้านการติดตามผล อยู่ในระดับปานกลาง และเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนของครูผู้สอนจริยศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ตามกลุ่มโรงเรียน ทั้ง 3 ด้าน คือการอบรมสั่งสอน การเป็นแบบอย่าง และการติดตามผล พบว่ามีความแตกต่างกัน

อัจฉริย์ ศรีไตรรัตน์ (2542, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาผลของการสอนโดยใช้บทบาทสมมติและสถานการณ์จำลองที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านนาทะเล จำนวน 48 คน ซึ่งกำลังเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 ดำเนินการทดลองโดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบที่มีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแบบสุ่มอย่างง่าย และมีการทดสอบก่อนการทดลอง หลังการทดลอง (Randomized Control Group Pretest-Posttest Design) การวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติและสถานการณ์จำลอง มีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 2) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติและสถานการณ์จำลอง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 3) นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ มีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 4) นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต สูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 5) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติและสถานการณ์จำลอง มีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 6) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติและสถานการณ์จำลอง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตแตกต่างจากนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

นุภา พุทธรักษา (2541, บทคัดย่อ) ศึกษาผลของกระบวนการสร้างเสริมค่านิยมเพื่อพัฒนาค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลการสร้างเสริมค่านิยมต่อนักเรียนที่สอนด้วยกระบวนการสร้างเสริมค่านิยม กับนักเรียนสอนด้วยกระบวนการสอนปกติ เพื่อพัฒนาค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2540 โรงเรียนวัดเขาบางทราย (พุทธยาคม) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี จำนวน 54 คน จากสองห้องเรียน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่สอนด้วยกระบวนการสร้างเสริมค่านิยมจะมีคะแนนค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ สูงกว่านักเรียนที่สอนด้วยกระบวนการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จารุณี ยอดกันหา (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม วิชาจริยศึกษา เรื่อง "ความซื่อสัตย์สุจริต" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบางชัน (ปลื้มวิทยานุสรณ์) จำนวน 30 คน ผลการวิจัยปรากฏว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาจริยศึกษา เรื่อง "ความซื่อสัตย์สุจริต" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 80.36/80.40 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญและครูผู้สอนวิชาจริยศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ประเมินค่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมในระดับดี นักเรียนมีความคิดเห็นต่อหนังสืออ่านเพิ่มเติมในระดับดีมาก

หัทธยา สารสิทธิ์ (2541, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2541 โรงเรียนบ้านปากพญา จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยการใช้ชุดการสอนจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย มีเจตคติด้านความมีระเบียบวินัยสูงกว่าก่อนได้รับการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยการใช้ชุดการสอนจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย มีระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยสูงกว่าก่อนได้รับการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยการใช้ชุดการสอนจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย มีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยการใช้ชุดการสอนอยู่ในระดับมาก

อมรกุล ศรีงามพ่อง (2526, บทคัดย่อ) ศึกษาลักษณะปัญหาแนวทางแก้ไขปัญหาทางวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 5 พบว่าปัญหาที่เกี่ยวกับพฤติกรรมนักเรียนที่เป็นปัญหาอย่างร้ายแรง คือ ปัญหาเกี่ยวกับการหนีโรงเรียน การขาดเรียน และการทะเลาะวิวาท จนถึงทำร้ายร่างกายตามลำดับ สำหรับการแก้ปัญหาทางวินัยของนักเรียนนั้นพบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาแก้ปัญหาโดยวิธีการให้เหตุผลสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยมากกว่าการแก้ปัญหาโดยวิธีการลงโทษ สำหรับข้อเสนอแนะในการกำหนดกฎระเบียบ คือ ระเบียบของโรงเรียนนั้นกระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ครูนักเรียนและผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบวินัยของโรงเรียนและรับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ ส่วนการป้องกันปัญหาทางวินัยของนักเรียนนั้น โรงเรียนควรชี้แจงระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ให้บุคลากรได้ทราบโดยการจัดทำเอกสารคู่มือการปกครองนักเรียนสำหรับครูและผู้ปกครอง สำหรับการแก้ไขปัญหาทางวินัยนั้นควรพิจารณาใช้วิธีการแก้ปัญหาตามความเหมาะสม การลงโทษนักเรียนควรใช้ครูหลาย ๆ ฝ่าย และผู้ปกครองร่วมมือปรึกษาหารือเพื่อหาข้อยุติการลงโทษ

บุญชู แก้วประดิษฐ์ (2543, หน้า ๙) ทำการศึกษาปัญหาการบริหารงานด้านการรักษาระเบียบวินัยนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระแก้ว ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัญหาการบริหารงานด้านการรักษาระเบียบวินัยนักเรียนในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน และครูฝ่ายปกครองนักเรียน ด้านการกำหนดกฎระเบียบ ด้านการสื่อสารหรือการแจ้งกฎระเบียบ ด้านการประเมินพฤติกรรมที่ปรากฏ และด้านการปรับพฤติกรรมและการลงโทษ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง
2. ปัญหาการบริหารงานด้านการรักษาระเบียบวินัยนักเรียนในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูฝ่ายปกครองนักเรียน โดยรวมและรายด้าน มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สุจิตรา ปัทมธนีสร์ (2538, บทคัดย่อ) สร้างชุดการสอนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม เรื่องความรับผิดชอบ และการมีวินัยวิชาจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเตรียมปริญญาสุรธรรม อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2538 จำนวน 30 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ผลการวิจัยปรากฏว่าชุดการสอนที่สร้างและพัฒนาขึ้น ทั้ง 6 ชุด มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 85/85 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีความพอใจที่เรียนโดยการสอนด้วยชุดการสอนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม เรื่องความรับผิดชอบและการมีวินัยวิชาจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่สร้างและพัฒนาขึ้น

จงจิตร ศิริทรัพย์จันทน์ (2538, บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ภาคปลาย ปีการศึกษา 2535 จำนวน 675 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบ หลายขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความรับผิดชอบในการเรียนทั้ง 3 คือ วินัยในตนเองแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ทักษะคิดต่อการเรียน เป็นตัวพยากรณ์ที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความรับผิดชอบในการเรียน และสามารถร่วมกันอธิบายปัจจัยที่มีผลต่อความรับผิดชอบในการเรียนได้ร้อยละ 69.37 ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยวินัยในตนเอง เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความรับผิดชอบในการเรียนมากที่สุดคือร้อยละ 63

แมคมุลเลน (McMullen, 1985, p. 616-A) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวินัยและระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตเมือง เพื่อเน้นการพัฒนาวัยรุ่น ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาทางวินัยส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของโรงเรียน

เพราะนักเรียนต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดี ยึดหยุ่นได้ โรงเรียนให้ความสนใจเอาใจใส่และมีระเบียบวินัย การวิจัยได้สนับสนุนให้โรงเรียนจัดระบบอย่างมีประสิทธิภาพได้ดังนี้

1. ฝึกครูในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในการเรียนการสอน
2. สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดภายในโรงเรียน
3. กำหนดความรับผิดชอบต่อปัญหาโดยการให้คำปรึกษา กำหนดแนวทางของ

พฤติกรรม

4. พิจารณาแก้ไขปรับปรุงระเบียบวินัย และจำกัดขอบเขตการทำผิด
5. กำหนดโครงการให้นักเรียนหยุดพักการเรียนชั่วคราวในโรงเรียน
6. วางแผนพัฒนาผู้ทำผิดบ่อย ๆ แต่ละคนเป็นอย่างดี
7. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับรู้และเกี่ยวข้องในการรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน

ไรซ์ (Rice, 1977, pp. 3862-3863-A) ได้เปรียบเทียบความเข้าใจระหว่างนักเรียน

ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหาร โรงเรียนต่อระเบียบวินัยของโรงเรียน พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาคือ นักเรียนขาดความสนใจปัญหาการเงิน ระเบียบวินัยของโรงเรียน และผู้ปกครองขาดความสนใจและเพิ่มปัญหามาก และสำคัญที่สุดคือ การที่นักเรียนขาดความสนใจในระเบียบวินัยของโรงเรียน

มาร์เปิล (Marple, 1968, p. 2124-A) ศึกษาวิธีการปรับพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพเพื่อเป็นแนวทางในการจัดปัญหาทางวินัยของนักเรียนในทัศนะของครู ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดปัญหาทางวินัยของนักเรียน ด้วยการลงโทษทางกายมีประสิทธิภาพน้อยกว่าการแก้ปัญหาร่วมกัน

2. วิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ได้แก่ วิธีการพิจารณาปัญหาร่วมกันในกลุ่มผู้ทำหน้าที่แก้ปัญหา ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และผู้ปกครอง การจัดปัญหาทางวินัยด้านการพูดคุยกับนักเรียนเป็นส่วนตัวเท่านั้น เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพน้อยที่สุด

3. เมื่อใช้วิธีการร่วมกันแก้ปัญหาแล้ว ต้องมีการติดตามผลอย่างใกล้ชิดและต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียนด้วย

สมาร์ท (Smart, 1967, pp. 536-573) ได้ศึกษาพัฒนาการของเด็กและสัมพันธภาพที่มีต่อครอบครัว พบว่าความรับผิดชอบนั้น แม้จะเริ่มต้นในวัยเด็ก แต่ก็พัฒนาจากวัยเด็กไปสู่วัยรุ่น และจากวัยรุ่นไปสู่ผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังพบว่าความรับผิดชอบของเด็กระดับ 10 มีความสัมพันธ์กับความใกล้ชิดของเด็กกับพ่อแม่ กล่าวคือ ถ้าพ่อแม่ยอมรับความสามารถของเด็ก เด็กจะมีความรับผิดชอบสูง ตรงกันข้ามเด็กที่ถูกพ่อแม่ห้ามปรามหรือเฉยเมย เด็กจะมีความรับผิดชอบต่ำ

ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็กมีมากเท่าใด ก็จะทำให้เด็กมีความรับผิดชอบมากขึ้นเท่านั้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมพบว่า ปัญหาจริยธรรมส่วนใหญ่มาจากปัญหาทางด้านผู้บริหาร ตัวผู้สอน ด้านหลักสูตรที่ยังไม่สอดคล้องกับท้องถิ่น ด้านการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การติดตามผลและการวัดผลที่ไม่เหมาะสม และไม่สอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน และจากผลการวิจัยหลาย ๆ เรื่องพบว่า จริยธรรมที่นักเรียนมีน้อย และไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบต่อผู้วิจัยเห็นความสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กจึงนำจริยธรรมทั้ง 3 เรื่องนี้มาพัฒนาเป็นชุดการสอนจริยธรรม เพื่อให้ให้นักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจ ช่างสังเกตคุณค่าของจริยธรรม และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้ดียิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดการสอน

เสริมศรี สงเนียม (2539, หน้า 50-51) พัฒนาชุดการสอน เรื่อง “การแกะสลัก” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนวัดสุทธิสะอาด เขตมีนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ผลการทดลองพบว่า ชุดการสอนมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 90/90

ศุภาพ ศิลปาวาที (2540, หน้า 55) พัฒนาชุดการสอนเรื่อง “การตรวจซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร จำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ผลการทดลองพบว่า ชุดการสอนทั้ง 3 ชุดมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 90/90 ดังนี้ 93.79/92.43 92.40/92.10 92.35/91.10 รวมเฉลี่ยทั้ง 3 ชุดเท่ากับ 93/92 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

สุทธิศักดิ์ ศิริคง (2542, หน้า 45-47) ได้ศึกษาผลการใช้ชุดการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างในการทดลองเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2541 โรงเรียนวัดโพธิ์นิมิตร สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 85 คนเพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการหาประสิทธิภาพของชุดการสอน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2541 โรงเรียนวัดราชบุรณบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 60 คน ที่เรียนวิชากลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน เพื่อใช้

เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. เรื่องการถนอมอาหารด้วยวิธีการดอง มีประสิทธิภาพ 84/82
2. เรื่องการถนอมอาหารด้วยวิธีการเชื่อม มีประสิทธิภาพ 85/83
3. เรื่องการถนอมอาหารด้วยวิธีการแช่เย็น มีประสิทธิภาพ 85/84
4. เรื่องการถนอมอาหารด้วยวิธีการกวน มีประสิทธิภาพ 84/83

สรุปแล้วทั้ง 4 ชุดการสอน มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

รัตนา ฉายะเจริญ (2538, หน้า 88-90) สร้างชุดการสอนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยการทำมาหากินที่เน้นกระบวนการ 9 ประการ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุบาลกาญจนบุรี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 40 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการสอนด้วยตนเองโดยใช้ชุดการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นก่อนการทดลองได้ทำการทดสอบก่อนเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหา จำนวน 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 เป็นแบบทดสอบแบบปรนัย ฉบับที่ 2 เป็นแบบทดสอบแบบอัตนัย ใช้เวลาทดลอง 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ผลการทดลองพบว่า ผลการทดสอบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนในด้านความสามารถในการคิดแก้ปัญหาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

ทินกร โพธิโน (2540, บทคัดย่อ) ทำการการผลิตชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่องการสื่อสารและการคมนาคม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการหาประสิทธิภาพของชุดการสอนเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียน บ้านแสงสว่าง อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 จำนวน 42 คน ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า การผลิตชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่องการสื่อสารและการคมนาคม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ผลิตขึ้น ชุดการสอนที่ 1 เรื่องการสื่อสารมีค่าประสิทธิภาพ 83.00-84.44 มีค่าดัชนีประสิทธิผล .71 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และความคิดเห็นของนักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนได้ระบุว่า ชุดการสอนดังกล่าวมีความเหมาะสมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก แสดงว่าชุดการสอนที่ผลิตขึ้นพบว่ามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

มิกส์ (Meek, 1972, p. 4295A) วิจัยเรื่องการเปรียบเทียบวิธีการสอนแบบใช้ชุดการสอนกับวิธีสอนแบบธรรมดา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลการเรียนรู้จากการใช้

ชุดการสอนมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอนด้วยวิธีธรรมดา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผู้วิจัย ได้สำรวจความคิดเห็นของทุกคนในกลุ่มทดลองที่ใช้ชุดการสอน ซึ่งได้ทำก่อนและหลัง การทดลอง ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าทุกคนมีพัฒนาการทางทัศนคติที่ดีต่อการสอนโดยใช้ ชุดการสอนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สรุปว่าวิธีสอนด้วยชุดการสอนดีกว่าการสอนแบบธรรมดา

แมคโดนัลด์ (McDonald, 1973, pp. 1590-1591A) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนา และประเมินผลชุดการสอนแบบใช้สื่อประสมเพื่อเรียนด้วยตนเอง สำหรับใช้สอนซ่อมเสริม ภาษาอังกฤษในวิทยาลัยชุมชนแถบซานเมืองในภาคใต้ของประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัย ปรากฏว่า กลุ่มที่เรียนจากชุดการสอนประสบความสำเร็จในการเรียนดีขึ้น และมีทัศนคติที่ดี ต่อชุดการสอนด้วย

ฮอลสัน (Olson, 1975, p. 4992A) ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการใช้ชุดการสอนในการศึกษา แผนใหม่ที่ใช้เป็นโครงการเริ่มทดลองสำหรับ โรงเรียนในเขตคานาวันในรัฐเวอร์จิเนียตะวันตก ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าการศึกษาที่ใช้ชุดการสอนให้ผลดีกว่าการสอนโดยไม่ใช้ชุดการสอน จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดการสอน ทำให้ทราบว่าชุดการสอนเป็นการจัด กิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบมีหลักการนำสื่อประสมมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาชุดการสอนจริยธรรมเรื่อง ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ เพื่อเป็นการส่งเสริม ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีจริยธรรมที่ดีงาม ยิ่งขึ้น และนำชุดการสอนที่ได้พัฒนาแล้วไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนและผู้ที่สนใจ ในโอกาสต่อไป